

Guido de Brès Stichting

CHRISTELIJKE POLITIEK

IN EEN GESECULARISEERDE SAMENLEVING

SGP in de 21e eeuw

CHRISTELIJKE POLITIEK
IN EEN GESECULARISEERDE SAMENLEVING

Christelijke politiek

in een gesecculariseerde samenleving

– SGP in de 21e eeuw –

onder redactie van:

dr. W. Fieret

dr. C.S.L. Janse

drs. J. Mulder

ds. J.J. Tigchelaar

GUIDO DE BRÈS-STICHTING

omslagslagontwerp: Muntz R&M, Amersfoort
grafische verzorging: Den Hertog B.V., Houten

© 1999 Guido de Brès-Stichting, 's-Gravenhage

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij digitaal, elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, digital, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

Inhoud

1. Kort historisch overzicht van de Guido de Brèsstichting	7
<i>Drs. J. Mulder</i>	
2. Mede-verantwoordelijkheid	11
<i>Dr. W. Fieret</i>	
3. Zoek de vrede van de stad	13
<i>Ds. D.J. Budding</i>	
4. Getuigen en belijden	17
<i>Ds. P. de Vries</i>	
5. De plaats van de christen in politiek en maatschappij.	25
<i>Dr. C.S.L. Janse</i>	
6. Doe wel aan alle mensen. Volksvertegenwoordiger in de 21e eeuw	35
<i>Dr. R. Bisschop</i>	
7. Belijdend in de bres staan	45
<i>Drs. J. Mulder</i>	

BIJLAGEN

a. Lijst van bestuurs- en personeelsleden	51
b. Lijst van publicaties	53
c. Personalía	57

Kort historisch overzicht van de Guido de Brèsstichting

drs. J. Mulder

De oprichting van het studiecentrum was bij de SGP niet vanzelfsprekend. Enkele andere politieke partijen, zoals PvdA, ARP, VVD en GPV beschikten reeds over zo'n wetenschappelijk instituut. Toch kwam het studiecentrum er.

Oprichting

De Provinciale Vergadering (SGP) van Zuid-Holland diende een voorstel voor de Algemene Vergadering in om een voorlichtingscentrum of een politiek wetenschappelijk instituut op te richten. De instelling van dergelijke instituten werd gestimuleerd door de mogelijkheid tot het verkrijgen van rijkssubsidie.

Op de Algemene Vergadering van 1 maart 1972 werd over genoemd voorstel gediscussieerd. De vrees bestond bij een aantal kiesverenigingen dat zo'n instituut tot een 'partij in de partij' zou worden en dat 'die instituten tot verzwakking der beginselen leiden'. Het hoofdbestuur deelde mee dat 'de bedoeling is het vormen van een bescheiden studiesecretariaat, ook om raadsleden in te lichten wanneer deze om advies vragen'. Het voorstel van het hoofdbestuur tot benoeming van een adviescommissie werd met grote meerderheid aanvaard. De voorzitter van het hoofdbestuur verklaarde dat er geen aanvraag voor subsidiëring zou uitgaan voordat de Algemene Vergadering was geraadpleegd.

Op de Algemene Vergadering van 17 februari 1973 deelde het hoofdbestuur mee dat het principe-besluit was genomen een voorlichtingscentrum ten dienste van de partij op te richten en overheidssubsidie aan te vragen voor de 'Stichting Studie- en Voorlichtingscentrum van de

Staatkundig Gereformeerde Partij'. Meerdere kiesverenigingen hadden moeite met het aanvragen van overheidssubsidie.

De voorzitter bracht eerst de oprichting van het instituut in stemming. Dit voorstel werd aanvaard. Het hoofdbestuur verklaarde vervolgens met betrekking tot de subsidie-aanvraag dat 'indien de overheid ooit enige principiële voorwaarde aan het verkrijgen van deze subsidie zou verbinden, dan zal het Hoofdbestuur terstond weigeren deze subsidie nog te aanvaarden'. Na deze toelichting werd het voorstel van het hoofdbestuur voor de subsidie-aanvraag aangenomen.

Het bestuur

Op 21 maart 1974 werd de 'Stichting Studietoelichting en Voorlichtingscentrum van de Staatkundig Gereformeerde Partij' (SVC) opgericht. De eerste bestuursleden waren: ds. H.G. Abma (voorzitter), drs. M. Burggraaf, C.N. van Dis jr. (penningmeester), A.C.Ph. Hardonk, K. Meuleman, A.K. van der Staaij (secretaris) en J. Sturm. De laatste was bestuurslid van het Landelijk Verband van Staatkundig Gereformeerde Studieverenigingen (LVSGS). Als gevolg van subsidievoorschriften werden na een paar jaar de studie- en voorlichtingsactiviteiten in afzonderlijke stichtingen ondergebracht. Dat had onder meer tot gevolg dat de naam van de stichting SVC gewijzigd diende te worden.

Op 14 februari 1977 werd de 'Stichting Voorlichtings- en Vormingscentrum van de Staatkundig Gereformeerde Partij' (SVV) in het leven geroepen. Op 31 mei 1978 gevolgd door de 'Stichting Studiecentrum van de Staatkundig Gereformeerde Partij' (SSC) door overname van de stichting SVC. Het eerste bestuur van de stichting SSC bestond uit ds. H.G. Abma (voorzitter) G. van den Berg, C.N. van Dis jr. (penningmeester) A.C.Ph. Hardonk, drs. P.H.D. van Ree, A.K. van der Staaij (secretaris) ds. J.J. Tigchelaar en A. Vlasblom.

Verschillende personen hebben in het bestuur van SSC zitting gehad. Verderop in deze jubileumuitgave is een lijst van bestuursleden opgenomen.

Na het vertrek van ds. H.G. Abma nam ds. J.J. Tigchelaar de functie van voorzitter op zich. Hij werd in 1990 opgevolgd door dr. C.S.L. Janse. Per 1 januari 1999 was de heer Janse statutair niet meer herkiesbaar en werd hij opgevolgd door dr. W. Fieret. Na bijna 25 jaar heeft het studiecetrum zijn vierde voorzitter. Het bestuur van de Guido de Brèsstichting bestaat op de jubileumdatum uit: dr. W. Fieret (voorzitter), mr. A. Weggeman (secretaris), drs. F.C. Kuipers (penningmeester), ds. J. Koppelaar, J. Marchal, drs. P.C. den Uil, H. Uil, ir. B.J. van der Vlies en ir. L. van der Waal.

Publicaties

De periodiek *Onderling Kontakt* van het LVSGS verscheen reeds jaren. Er ontstonden op een gegeven moment moeilijkheden rond deze periodiek. Tussen het LVSGS en het bestuur van SVC werd overeengekomen dat met ingang van 1 januari 1975 *Onderling Kontakt* geen orgaan meer zou zijn van het LVSGS, maar onder de naam *Zicht* uitgegeven zou worden door SVC.

Het LVSGS zou een periodiek gaan uitgeven met hoofdzakelijk mededelingen en informatie voor de aangesloten verenigingen. Deze periodiek zou later de naam *Ons Contact* krijgen.

Het blad *Zicht* wordt nog steeds uitgegeven en gewaardeerd. Mevr. C.J. Neele-Heystek heeft jarenlang de administratie verzorgd. *Ons Contact* is intussen uitgegroeid tot een visitekaartje van LVSGS/SGP-Jongeren.

Het studiecetrum van de SGP heeft intussen een aanzienlijke reeks van nota's en commentaren uitgebracht. De resultaten van het onderzoek naar politiek relevante vraagstukken werden daarin gepubliceerd. Een lijst van publicaties is in dit boekje opgenomen.

Huisvesting

De huisvesting was aanvankelijk een probleem. De werkzaamheden voor de partij vonden plaats op het huisadres van de partijsecretaris. Per 1 mei 1974 werd onderdak gevonden in het gebouw 'Elim' aan de Hooigracht 21 in Den Haag. In 1980 kwam de partij in het bezit van het gebouw aan de Laan van Meerdervoort 165. Dit pand kreeg de naam ds. G.H. Kerstenhuis. Sindsdien worden vanuit dit kantoor de activiteiten van de Guido de Brèsstichting verricht. Ook het partijbureau, SVV en de SGP-Jongerenorganisatie zijn hier ondergebracht.

Personeel

Mr. W.N.L. Donker uit Alphen aan de Rijn trad per 1 mei 1974 bij de stichting SVC in dienst als studiesecretaris. Hij werkte al sinds 1 september 1973 voor de Stichting Fractiebijstand en breidde per genoemde datum zijn werkzaamheden uit door twee dagen per week als studiesecretaris actief te zijn.

Met ingang van 1 november 1976, een paar

maanden na het vertrek van de heer Donker, kwam mr. G. Holdijk voor drie dagen per week bij SVC in dienst als studiesecretaris. Ook hij deed zijn werk in combinatie met zijn fractie-assistentenschap.

De personeelvoorziening op het studiecentrum was niet altijd even gemakkelijk. Voor een deel was dat te wijten aan de veelheid van de taken die op het instituut afkwamen.

Van 1 december 1978 tot 1 juni 1979 werkte drs. J. Freeke op het studiecentrum. Hij was de opvolger van de studiesecretaris Holdijk, maar zag echter af van een vast dienstverband.

Van 1 augustus 1980 tot eind 1986 was de heer W. Büdgen in dienst. Per 1 januari 1987 kwam drs. J. Mulder als studiesecretaris bij de stichting SSC werken. In 1989 kreeg hij de titel van directeur.

Eveneens in 1987 werd in de persoon van drs. H.F. Massink een tweede functionaris benoemd. Het betrof een dienstverband van vier dagen per week. Hij bleef tot 1 oktober 1998 en trad toen in dienst bij het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij.

In de achterliggende jaren hebben diverse parttime medewerkers en stagiaires gewaardeerde hulp geboden bij de vele werkzaamheden. Veel steun is ook verkregen van de leden van de departementale steungroepen, die met hun kennis en ervaring het studiecentrum en de Tweede Kamerfractie van de SGP van dienst zijn geweest en nog zijn.

Per 1 februari 1999 is drs. J.W. van Berkum als wetenschappelijk medewerker bij de Guido de Brèsstichting komen werken. Het personeelsbestand bevat sindsdien twee fulltime medewerkers, die desgevraagd worden bijgestaan door ondersteunend personeel dat in dienst is van het partijbureau.

Nieuwe naam

Het studiecentrum van de SGP heeft een eigen plaats verworven binnen het geheel van de partij en daar buiten. De regelmatige verschijning van wetenschappelijke studies en commentaren, het organiseren van congressen en het stimuleren van het publieke debat hebben aan de bekendheid van het studiecentrum bijgedragen.

Per 1 januari 1992 kreeg het studiecentrum een nieuwe naam: 'Guido de Brèsstichting. Studiecentrum SGP'. De naam is veranderd maar de opdracht is ongewijzigd. Het is evenals ten tijde van Guido de Brès een tijd om getuigend en belijdend de overheid haar hoge roeping en opdracht voor te houden. Principiële en praktische bijdragen aan de politieke praxis zijn daartoe een geëigend middel.

Guido de Brès heeft door zijn leven en werk, op grond van de bijbel, daar richting aangegeven. Veelal wordt alleen artikel 36 NGB beklemtoond, maar dat is een onterechte versmalling van de Nederlandse Geloofsbelijdenis. Zijn strijd in Doornik heeft aan betekenis niet ingeboet. Integendeel, het is een baken in zee.

Buitenland

Op verzoek van het bestuur van de 'Stichting Voorlichtings- en Vormingscentrum' heeft de Guido de Brèsstichting in de persoon van de directeur sinds 1992 een bijdrage geleverd aan de buitenland-activiteiten van de SGP. Hij maakte deel uit van de SGP-werkgroep 'Oost-Europa'. De directe aanleiding was het feit dat de overheid na de val van het IJzeren Gordijn (1989) politieke bewustwordingsprojecten in Oost-Europa wilde subsidiëren.

Sinds 1992 is de SGP actief in Hongarije en sinds 1994 ook in Roemenië. Er zijn verscheidene congressen georganiseerd en publicaties ver-

zorgd. Ook leden van de Eerste- en Tweede Kamerfractie van de SGP, alsmede de Eurofractie, gaven daaraan hun medewerking.

Op bescheiden wijze is geprobeerd aan het theocratisch beginsel in (post-)communistische samenlevingen bekendheid te geven. De activiteiten werden in 1997 bekroond met de oprichting van de 'Stichting gereformeerden in het openbare leven'. De bedoeling van dit Hongaars studiecentrum is onder andere politieke interesse te versterken en christelijke politici met elkaar in contact te brengen.

Met ingang van 1998 heeft ir. L. van der Waal de SGP-werkzaamheden van drs. J. Mulder in Oost-Europa overgenomen.

Sinds 1993 maakt de directeur deel uit van het bestuur van de 'Stichting voor het Nieuwe Zuid-Afrika'. Deze stichting ontvangt fondsen van het Ministerie van Buitenlandse Zaken.

De SGP heeft kunnen bijdragen aan het bevorderen van staatkundig gereformeerde beginselen in Zuid-Afrika. In 1998 is met technische steun van de SGP een wetenschappelijk instituut ten behoeve van het Vrijheidsfront opgericht. De statuten van de Guido de Brèsstichting hebben

als basis voor de oprichting gediend. In Zuid-Afrika bestaan dergelijke instituten namelijk niet. Voor de SGP zijn buitenland-activiteiten nieuw. Voordien werden dergelijke projecten niet uitgevoerd. Er moest pionierswerk worden verricht. Het is opmerkelijk dat in het buitenland voor theocratische beginselen meer belangstelling lijkt te bestaan dan in ons land. Daarnaast mogen we er de ogen niet voor sluiten dat christen-politici in Europa en daarbuiten elkaar nodig hebben, ter wille van het beginsel. Het theocratisch beginsel is grensoverschrijdend en niet exclusief voor ons land.

Slot

Men bedenke bij dit historisch overzicht de woorden van Conrad Busket Huet in zijn meesterwerk *Het land van Rembrandt*: 'De juiste historiëstijl, heeft men in onze dagen naar waarheid gezegd, is nog altijd de stijl van Rembrandt: veel weglaten, veel overdrijven, en op een klein getal feiten of beweegredenen veel licht doen vallen.' Van overdrijven is hier geen sprake; wel het licht laten vallen op een klein aantal feiten. Het zij zo.

Mede-verantwoordelijkheid

dr.W.Fieret

Een kwart eeuw mag het studiecentrum van de Staatkundig Gereformeerde Partij zijn werk doen. Een reeks van nota's en commentaren is in de loop van de jaren gepubliceerd. Regelmatig zijn met name de laatste jaren bijeenkomsten gehouden waar allerlei onderwerpen werden belicht. In het kader van bezinning en beleidsaanbevelingen en -voorbereiding is er heel wat werk verzet. We zijn de medewerkers van de Guido de Brèsstichting en anderen die daaraan hebben bijgedragen, erkentelijk voor hun inzet. We willen eveneens de overheid onze dank uitspreken voor het feit dat dit vele werk mede mogelijk was door haar subsidiebeleid.

Omwille van het beginsel

Dat wij als SGP tot nog toe in staat zijn om in vrijheid de beginselen toe te lichten en uit te dragen, is iets waarbij we op een jubileumdag als deze toch ook wel mogen stilstaan. Het is verblijvend dat in dit opzicht - en ik doe nu een sprong terug in de geschiedenis naar 1579 - dezelfde geest die het bekende Unietraktaat toen ademde, nog merkbaar is. Zo'n 420 jaar geleden werd immers op deze historische plaats overeengekomen dat ieder vrij in zijn godsdienst zal mogen blijven en dat niemand vervolgd of ondervraagd zal worden ter zake van zijn religie. Vervolging en dwang waren zaken waar de reformatoren en vertegenwoordigers van de Nadere Reformatie niets van wilden weten. Ds. P. de Vries hoopt op deze materie nader in te gaan.

Aanpassing aan modern levensgevoel

Intussen moeten we ons realiseren dat het geestelijke en maatschappelijke klimaat toentertijd heel anders was dan het huidige. Leefde en werkte men eertijds in een samenleving die in

alle opzichten doortrokken was van vaste, voornamelijk aan de bijbel ontleende waarden en normen, in ons tijdsgewricht is een belangrijk kenmerk de voor-elk-wat-wils gedachte. Een ieder doet wat goed is in eigen ogen. Daar moet ruimte voor zijn. Dit kenmerk van tolerantie, gepaard gaande met een indrukwekkende los-van-God beweging, heeft geleid tot een maatschappij die de laatste decennia ingrijpend, ja zelfs onherkenbaar is veranderd. De bekende godsdienstsocioloog dr. G. Dekker spreekt in dit verband zelfs van een culturele revolutie. Secularisatie is hier het kernbegrip. Afname van godsdienstige handelingen zoals bidden, bijbel-lezen, kerkgang, gevoelens van afhankelijkheid. Ook aanpassing van kerken aan het moderne levensgevoel, evenals de constatering van velen dat de godsdienst niet meer relevant is voor alle sectoren van het leven. Op de deelgebieden van het leven vervullen mensen verschillende rollen. Onze tweede spreker van deze dag, dr.C.S.L.Janse, zal dieper ingaan op de plaats van de christen in politiek en maatschappij.

Algemeen belang

Deze fragmentering staat haaks op het beginsel van de SGP, die in artikel 1 van het Program van beginselen stelt dat ze streeft naar een regering van ons volk geheel op de grondslag van de in de Heilige Schrift geopenbaarde ordening Gods en dat de partij mitsdien staat voor de handhaving van het onverkorte artikel 36 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis. Op basis van dit uitgangspunt mogen en moeten SGP'ers met takt en wijsheid de overheid wijzen op de dure plicht. Dat is in onze tijd bijzonder moeilijk. Immers, God is als het ware uit het bewustzijn van de moderne mens verdwenen. Er zijn dus steeds minder aanknopingspunten voor dit appèl. Het zal steeds meer aankomen op de verstaanbaarheid van de boodschap die onze vertegenwoordigers hebben te brengen. Kortom: constructief meewerken en - denken als loyale staatsburgers die niet alleen groepsbelangen, maar ook het algemeen belang op het oog hebben. Materieel, maar bovenal immaterieel, want het hoogste algemene belang is de terugkeer tot God en Zijn voor ieder per-

soonlijk en voor de hele samenleving heilzame geboden. Een van onze gemeenteraadsleden, dr. R. Bisschop, zal in zijn bijdrage aandacht vragen voor de volksvertegenwoordigers in de 21e eeuw.

Het Woord toebetrouwd

Ik wil dit openingswoord beëindigen met een citaat uit de rede die ds. G.H. Kersten in 1935 hield voor de Algemene Vergadering. Ook hij sprak over verval. Maar hij zocht de schuld niet bij anderen: 'Onder de schuld van dat verzinken van ons volk gaan wij allen gebukt. Niemand onzer onttrekke zich dien schuld. Wij allen zijn leden van één volk; van het volk dat zich van God vervreemde. De schuld des volks moge onze schuld worden. Nooit had de vijand de overhand verkregen zoo zij gewaakt hadden, wien de Heere Zijn Woord had toebetrouwd.' Dan is het niet slechts een beschouwing van 'wij' tegenover 'zij', maar een belijdenis van overtreding en een gebed om ontfermende genade in het reinigende bloed van Jezus Christus, persoonlijk en nationaal.

Zoek de vrede van de stad

ds. D.J. Budding

Ten tijde van de koning Jechonia zijn veel Joden door koning Nebukadazar gevangen genomen en naar Babel weggevoerd. Zij leven daar in ballingschap, ver van hun vaderland. De brieven van de profeet Jeremia aan deze ballingen in Babel hebben ons in deze tijd nog veel te zeggen. Er zijn namelijk parallellen te trekken tussen de situatie van de ballingen in Babel (Jeremia 29:4-7) en de onze.

In ballingschap

Als gevolg van hun zonde zijn veel Joden weggevoerd, naar een vreemd land. Zij zijn uitlandig, dat is ellendig. Zij verkeren in ballingschap. Zij leven ver van hun oorspronkelijke bestemming, ver van het verwoeste heiligdom. Krachtens onze val in het paradijs, geldt dat ons ook in veel ernstiger mate. En dat geldt niet alleen een bepaalde groep in de mensheid, maar het geldt ieder mens. Verdreven uit het paradijs, vervreemd van God en vijandig tegenover Hem. Op weg naar een eeuwige ondergang, als er geen verandering en bekering plaats vindt.

Er is in Babel een groep mensen, die zich hun ellende bewust zijn. Die weten, waarom ze daar zijn. Zij zijn een beeld van Gods levende kerk. Het volk dat Hij Zich van eeuwigheid verkoren heeft. Zij leven onder de belofte dat zij uit hun Godsvervreemding en ballingschap verlost zullen worden. Zij zullen teruggebracht worden in de gemeenschap met God, door het geloof in Jezus Christus. Hier mogen zij die gemeenschap door het geloof in beginsel beleven. Straks zullen zij met Christus in het paradijs zijn. Zij leven in de verwachting van de komst van het Koninkrijk Gods. Dat Koninkrijk zal hemel en aarde omvatten.

Het Woord van God komt in het bijzonder tot deze ballingen in Babel door middel van Zijn knecht Jeremia. Dit Woord komt dus niet tot Babel. Hoewel er voor Babel, voor heel de wereld en elke samenleving waarin wij leven een Woord van God is. Dat Woord roept immers ieder mens en iedere overheid op om zich te buigen voor de Koning der koningen. Om de Heere te dienen, te gehoorzamen en te vrezen. Maar dit Woord is bijzonder aan Gods kerk gericht. Haar wordt duidelijk gemaakt, wat haar taak en roeping is in de tijd en de plaats van haar ballingschap. Zo heeft de Heere een bijzondere taak en roeping voor Zijn kerk op aarde weggelegd. Naar dat Woord moeten zij leven in een ondergaande wereld. Krachtens het Woord van God hebben zij duidelijk een taak in een heidense samenleving. Een samenleving waarin ze niet thuis zijn en horen. Een samenleving die uiteindelijk ten ondergang gedoemd is. Zij weten krachtens Gods belofte dat God hen zal terugbrengen in het land van hun oorsprong. Zo weten ware christenen dat alles wat buiten God is eenmaal wegvalt en in Zijn oordeel ondergaat. Zij verwachten naar Zijn belofte een nieuwe hemel en een nieuwe aarde, waarop gerechtigheid woont. Ondertussen zijn ze nog hier en hebben hier hun taak en roeping.

Goddelijke opdracht tot levensonderhoud

De tijd dat zij als ballingen in Babel zullen wonen is door God bepaald. Zij weten dat zij ook daar gedurende die tijd hun taak en roeping hebben. Zij worden er in deze openbaring van God bij bepaald wat dat inhoudt. Zij moeten huizen bouwen en daarin wonen. Zij moeten hoven planten en de vrucht daarvan eten. Zij moeten daar de tijd en de raad van God uitdienen. Wel moeten zij zich bewust blijven dat zij ballingen zijn en blijven. Wel moeten zij uitzien naar het einde van hun ballingschap. Zij moeten blijven verlangen naar de dag dat zij terug mogen keren naar het land der belofte. Daarin ligt gelijk de vermaning opgesloten, dat zij niet mogen opgaan in de huizen die zij bouwen en de tuinen die zij planten. Dat geldt ook ons. Wij weten dat de tijd die wij op aarde zullen zijn door God bepaald is. 'Aangaande de dagen onzer jaren daarin zijn zeventig jaar en zo wij zeer sterk zijn tachtig jaar.' Wij mogen en moeten de gaven die God ons geeft besteden. Wij mogen en moeten aan alle geoorloofde taken van het leven deelnemen. Maar toch in het besef dat we vreemdeling zijn. En in het verlangen naar een beter vaderland (Hebr. 11:16).

Goddelijke opdracht tot vermenigvuldigen

'Neemt vrouwen en gewint zonen en dochters, en neemt vrouwen voor uw zonen en geeft uw dochters aan mannen, dat zij zonen en dochters baren' (Jer. 29:6). Daarbij krijgen ze dus uitdrukkelijk de opdracht om niet te verminderen, maar zich te vermenigvuldigen. De bedoeling is ongetwijfeld dat zij op een bijbelse wijze hun gezin vormen. Dat zij de opdracht van de Heere ook daar vervullen: 'Zijt vruchtbaar en vermenigvuldigt u.' Dat houdt natuurlijk in dat zij hun kinderen opvoeden in de waarachtige kennis en vreze

Gods. Zo dat er in Babel een volk is en blijft en groeit wat klaar is voor de verlossing en daarnaar uitziet. Een volk, dat het nieuwe opgebouwde Jeruzalem mag en zal bewonen. Dat heeft ook ons veel te zeggen. In onze tijd van voorbehoedsmiddelen en kinderbeperving blijft de opdracht van God onverminderd om vruchtbaar te zijn en te vermenigvuldigen. Het maakt ook ons duidelijk hoe wij in een ondergaande wereld, onze kinderen hebben op te voeden in de vreze Gods. Hoe wij alles op alles moeten zetten om hen tot de Heere te brengen. Opdat zij in de weg van geloof en bekering Hem mogen toebehoren. Opdat het geslacht mag groeien en bloeien wat waarachtig tot Zijn Koninkrijk behoort. En wij met onze kinderen uitzien naar de komst van de Koning en naar de vestiging van Zijn Koninkrijk, naar de vervulling van Gods beloften.

Goddelijke opdracht tot het zoeken van de vrede

De ballingen krijgen uitdrukkelijk de opdracht om de vrede van de stad te zoeken, waarin zij in ballingschap verkeren. Die vrede is allesomvattend. Dat houdt in de eerste plaats in, dat de ballingen zelf niet het ongenoegen van God oproepen, maar dat zij innerlijk en uiterlijk zoeken te leven naar Gods geboden. Zij behoren zelf geen oorzaak te zijn van het ongenoegen van God. Want zolang Gods toorn op een samenleving rust, kan er geen sprake zijn van echte vrede. Zij behoren eigenlijk de gouden kern te zijn, waarom de Heere die stad zegent. Zoals de Heere het huis van Potifar zegende om Jozefs wil. Dat geeft een hoge roeping aan hen die een christelijke politiek en samenleving voorstaan. Daarin ligt gelijk een grote aanklacht en de noodzaak van een uiterst kritische kijk op onze eigen gezindheid. Wij zijn kerkelijk verdeeld. Wij

zijn weinig Godvrezend. Er heersen onder ons vele misstanden. Er gaat weinig van ons uit. Te vrezen is dat van ons gezegd moet worden dat het oordeel begint bij het huis Gods. Dat onze samenleving steeds meer verloedert en verder van Gods Woord en wet afgroeit, daarin staan wij niet onschuldig. Wij zoeken te weinig de vrede van de stad, waarin wij leven. Namelijk de vrede met God.

Het zoeken van de vrede voor die stad betekent ook dat wij krachtig getuigen tegen de zonden en afgoderij die in haar wonen. Dat brengt ons in een heilige oorlog met alles wat Gods eer niet bedoelt. Dat brengt ook mee een stuk lijden om Christus' wil. Vrede met de zonde, vrede met dat wat God verbiedt is geen vrede, maar een gruwel. Zoek de vrede van de stad betekent concreet: roep haar op tot een terugkeer tot God en Zijn heilzame geboden. Maar doe dit op een integere, ootmoedige en bescheiden wijze. Maar laat het getuigenis dan niet krachteloos worden door het slechte voorbeeld.

Zoek de vrede van die stad betekent dat wij alles moeten aanwenden wat mogelijk is om het geestelijke en maatschappelijke goed te zoeken en te bevorderen van de samenleving waarvan wij deel uit maken. Want vrede houdt in harmonie met God en de mensen. Het betekent concreet de ware christelijke liefde te bevorderen en de bijbelse verdraagzaamheid te propageren, maar die ook voor te leven. Opdat een heidense samenleving eigenlijk jaloers wordt op de vrede die wij onderling hebben en die wij met God mogen hebben. Die vrede moet van ons afstralen. Ze werkt dan aanstekelijk. En God wil ze gebruiken om ook anderen daartoe te trekken.

Goddelijke opdracht tot het gebed

De ballingen worden ook uitdrukkelijk opgeroe-

pen tot het gebed voor die stad tot de HEERE. Het gebedsleven is uiterst belangrijk. Het is de adem van het geestelijke leven. Als het echte gebedsleven ontbreken gaat dan is er geen ware gemeenschap met God. En God werkt gewoonlijk door middel van de gebeden van Zijn kinderen. Elia bad een gebed en het regende niet drie jaren en zes maanden. Dat gebed kan veelzijdig zijn. Soms kan het een gebed zijn om de oordelen van God af te wenden. Zo waren er voor de Eerste Wereldoorlog verschillende van Gods kinderen die door middel van het gebed die oorlog voor ons land hebben afgewend. Voor de Tweede Wereldoorlog werden zij ervan overtuigd dat het oordeel niet af te bidden was. Daarom is het gebed het machtigste wapen voor de ballingen in Babel. Dat is het ook voor de ware christenen in een ontkerstende samenleving. Het wordt echt benauwd als de Heere het gebed afsnijdt en zegt: 'Bidt niet meer voor dit volk ten goede.' Dat kan ook. Daarom is deze oproep niet in alle situaties geldig. We hebben daarin te letten op het Woord van de Heere in een nauwe omgang met de Heere. Als het gebed wordt afgesneden is dat het bewijs dat het oordeel van God aanstaande is. Als er geen kinderen in Sion meer geboren worden, is het einde nabij.

De Heere geeft de belofte aan de ballingen: 'In haar vrede zult gij vrede hebben.' Dat geldt ook ons, zolang wij aan onze roeping getrouw mogen zijn. Als God ons wil gebruiken om de vrede van de samenleving waarvan wij deel uitmaken te bevorderen, dan mogen wij ook zelf daar de vruchten van plukken. Als wij het oordeel van God mogen afbidden, dan mogen wij ook zelf in die zegen delen. Andersom is het ook zo. Toch kan er een tijd komen dat de oordelen niet meer zijn af te bidden. Een tijd waarin de goddeloosheid vermenigvuldigt. Een tijd waarin

de kinderen van God zeer gering in aantal worden en niet meer vermenigvuldigen. Een tijd waarin voor de openbare zuivere dienst van God geen plaats meer zal zijn. Wij weten uit het Woord van God dat die tijd komt. De grote afval die over de gehele wereld komen zal. Er zijn symptomen dat die tijd niet ver meer is. Toch blijft dit Schriftgedeelte vanuit Jeremia voor ons actueel zolang God ons laat in een vergelijkbare

situatie. In alle tijden hebben wij op Zijn Woord te letten. En hoe groter de onvrede op de aarde wordt, hoe sterker wordt het verlangen naar de komst van Gods Koninkrijk bij de levende kerk. Moge dat verlangen ons leven beheersen en ons getuigenis bepalen. Moge de vrede Gods van ons afstralen en geve de Heere dat wij zo mogen schijnen als lichten temidden van een krom en verdraaid geslacht.

Getuigen en belijden

ds. P. de Vries

God heeft recht op heel de wereld en ieder mens. Daarom mogen christenen christelijke politiek bepleiten, najagen en zo mogelijk beoefenen. Dit recht van God vloeit voort uit Zijn scheppingsdaad. Als Schepper is Hij aller heren Heer'.

Het feit dat de HEERE de Schepper is onderscheidt Hem van de afgoden, die de naam van goden dragen maar het niet zijn. De profeten hebben dit betuigd in hun verzet tegen het dienen van de afgoden door het volk van Israël. In Jeremia 10:11 lezen wij: 'Aldus zult gijlieden tot hen zeggen: De goden, die de hemel en de aarde niet gemaakt hebben, zullen vergaan van de aarde, en van onder deze hemel.'

De HEERE als de Schepper regeert over deze wereld. Zijn Raad gaat over alle dingen. Vandaar dat de oudtestamentische profeten zich richten tot de volken rondom Israël. Niets valt buiten Gods regering. Ieder mens en alle volken zijn aan Hem verantwoording schuldig.

Wat deze volkeren Israël aandoen, gebruikt de HEERE om Zijn volk te tuchtigen. Tegelijkertijd echter roept de HEERE deze volken ter verantwoording vanwege de wreedheden die zij begaan hebben en vanwege hun hoogmoed.

De Perzische koning Cyrus gaf de joodse ballingen in Babel verlof om terug te keren naar het land van hun vaders. Ten diepste stond de HEERE echter achter dit besluit. Zo vervulde Hij Zijn belofte dat Hij ondanks de ontrouw van Israël trouw bleef aan dit volk.

Dit tekent ons duidelijk dat de HEERE alle dingen werkt naar de Raad van Zijn wil. Jesaja zegt in hoofdstuk 40:15: 'Ziet, de volken zijn geacht als

een druppel van een emmer, en als een stofje van de weegschaal; ziet, Hij werpt de eilanden henen als dun stof.' Zo hebben de psalmisten betuigd: 'De HEERE regeert, dat de volken beven; Hij zit tussen de cherubim; de aarde bewege zich.'

Het recht van God

De bijbel is vol van het recht van God. De wetten van Mozes tonen ons dat het recht van God op de mens zich uitstrekt over alle facetten van het leven. Priesters hadden de opdracht het volk de wet te leren. Koningen waren geroepen om het recht Gods te handhaven. In Koningspsalm 72:1 en 2 treft ons het gebed: 'O God! geef den koning Uw rechten, en Uw gerechtigheid de zoon des konings. Zo zal hij Uw volk richten met gerechtigheid, en Uw ellendigen met recht.'

Profeten werden door God geroepen als priesters en koningen hun taak verzuimden. Zij riepen het volk, de koningen en de priesters terug 'tot de wet en de getuigenis.' De ordening van de samenleving gaat de HEERE ter harte en moet daarom ook ons ter harte gaan. Het bedrijven van politiek genormeerd aan de rechten en ordeningen van God is dan ook een bijbelse opdracht.

Het priesterschap aller gelovigen

In het Oude Testament staan Gods wetten en inzettingen in het kader van Zijn verbond met Israël. We zullen God alleen werkelijk kunnen

gehoorzamen, als we Hem echt kennen. Dit verbond blijkt in de aanhef van de Tien Geboden: 'Toen sprak God al deze woorden, zeggende: Ik ben de HEERE uw God, Die u uit Egypteland, uit het diensthuis, uitgeleid heb.'

In het Oude Testament is de oproep om zowel persoonlijk als nationaal naar Gods geboden te leven verbonden met de profetische boodschap om weer te keren tot de HEERE en Zijn verbond. Onder het Oude Verbond had de gemeente des HEEREN niet een duidelijke eigen gestalte, los van de overheid en de staat. We zouden kunnen zeggen dat onder het oude Israël kerk en staat één waren. Dat ligt onder de nieuwtestamentische bedeling anders. De gemeente van Christus heeft een geheel eigen gestalte.

De aanhef van de Tien Geboden bepaalt ons in de nieuwtestamentische bedeling bij de opdracht het Evangelie aan alle volken te verkondigen. De opdracht het Evangelie te verkondigen is niet in tegenstelling tot de politieke verantwoordelijkheid die christenen ook onder de nieuwtestamentische bedeling mogen dragen, maar gaat er bovenuit.

Omdat God bewogen is met deze wereld en Zijn Zoon gegeven heeft ter verzoening van onze zonden, dienen christenen de wereld in bewogenheid op de Zoon van God als enige Zaligmaker te verkondigen. Omdat God zich bemoeit met deze wereld, dienen christenen zich met deze wereld te bemoeien. Het is hun roeping de aarde te bouwen, te bewaren, te beheren en te ordenen volgens Gods inzettingen.

Elke christen is wel staatsburger, maar elke christen wordt niet geroepen om actief politiek te bedrijven. Het is wel de roeping van elke christen om tot verantwoording bereid te zijn aan iedereen die hem rekenschap vraagt van de hoop die

in hem is. Wij belijden het priesterschap aller gelovigen. Wanneer er geen ruimte geboden wordt om christelijke politiek te bedrijven, blijft de roeping staan om het Evangelie van Christus te verkondigen en te verbreiden en te bidden voor de overheden.

Het getuigenis van de kerk

Christelijke politiek valt niet samen met de verkondiging van het Evangelie door de kerk, maar is er wel nauw mee verbonden. In het Evangelie horen wij van de ene Naam onder de hemel tot zaligheid. Dat is de Naam van de Heere Jezus Christus. Hij is de Overste van de koningen der aarde. Eenmaal zal alle knie voor Hem gebogen worden en alle tong zal Hem belijden. Hoe zouden wij kunnen verwachten dat er politici zijn die wensen dat de samenleving volgens het Woord van God wordt ingericht, als in de kerk het Woord niet wordt gepredikt?! Wanneer wij er naar verlangen dat het Woord van God beslag legt op alle terreinen van het leven, behoren wij vurig te bidden of de HEERE krachtig in Zijn kerk wil werken. Christen-politici dienen in hun werk gesteund te worden door het getuigenis van de kerk en ook persoonlijk geestelijk voedsel te ontvangen als zij in de gemeente het Woord van God horen.

Heel het volk

Christelijke politiek wordt gevoed door het getuigenis van Gods Woord dat in de kerk verkondigd wordt. Dat betekent niet dat de taak van christen-politici zich zou moeten beperken tot of zelfs allereerst zou moeten bestaan uit het opkomen voor de belangen van het christelijk volksdeel. Vanuit de schepping gaat het om het recht van God op heel de wereld en op ieder mens. Duidelijk vinden we dat verwoord in

Prediker 12:13: 'Van alles, wat gehoord is, is het einde van de zaak: Vrees God, en houd Zijn geboden, want dit *betaamt* allen mensen.' De HEERE heeft onder alle omstandigheden recht op de mens.

Als mensen zich metterdaad iets gelegen laten liggen aan Gods geboden, kunnen we dat aan een aantal factoren toeschrijven. We kunnen in de eerste plaats wijzen op het besef van recht en gerechtigheid dat vanuit de algemene openbaring aanwezig is. In Spreuken 14:34 staat: 'Gerechtigheid verhoogt een volk, maar de zonde is een schandvlek der natiën.' Uit dit vers valt onder andere af te leiden dat dit besef ook buiten het bereik van de bijzondere openbaring van God, aan Israël en in de Heere Jezus Christus, aanwezig is. Paulus spreekt in Romeinen 2:15 over het werk van de wet dat geschreven is in het hart van ieder mens.

In de tweede plaats moet gewezen worden op de doorwerking van de verkondiging van het Evangelie naar de samenleving toe. Als het Woord van God metterdaad beslag legt op de harten en levens van mensen, blijft dat zeker als het om een grote groep gaat, in de samenleving niet onopgemerkt. Het optreden en getuigenis van ware christenen heeft ook een bewarende functie voor hun omgeving. Zo zien we in de geschiedenis hoe samenlevingen gekerstend werden. Bijbelse waarden en normen werden door een samenleving aanvaard.

Waar echter het getuigenis van de kerk verzwakt, waar het geloof geen beslag meer legt op harten, waar het getal van hen die het beeld van Christus dragen vermindert, zien we een samenleving ontkerstenen. Dat voltrekt zich op het ogenblik in onze westerse samenleving.

Onze samenleving vertoont in meer dan één opzicht overeenkomsten met de antieke samen-

leving, toen het christelijk geloof zijn intrede deed. Evenals de antieke samenleving krijgt onze samenleving in toenemende mate een multicultureel karakter. De antieke samenleving werd onder andere gekenmerkt door een grote bandeloosheid op seksueel gebied. De apostel Paulus brengt dit in Romeinen 1 naar voren. Thans zien we hetzelfde. Abortus provocatus en euthanasie waren toen wijd verbreid. De antieke samenleving was echter nog nooit gestempeld door het christelijk geloof. Onze westerse samenleving is door het christelijk geloof heengegaan. Deze erfenis zoekt men nu van zich af te schudden. De woorden uit Lukas 19:14 typeren de geest van onze samenleving, namelijk 'Wij willen niet, dat deze over ons koning zij.'

Een vorige generatie christen-politici kon in de Nederlandse situatie een beroep doen op de kennis van de bijbel en van het christelijk geloof die bij mede-politici aanwezig was. Dat wordt nu steeds moeilijker of zelfs onmogelijk. In meer dan één geval is die kennis volstrekt afwezig. Dat geldt ook voor de kennis van onze Nederlandse geschiedenis. Velen zijn volstrekt onbekend met het feit dat de geschiedenis van het Nederlandse volk niet in de laatste plaats gekenmerkt werd door de nauwe band tussen de kerk van de Reformatie en de overheid. In onze huidige situatie zijn daar nog slechts wat resten van over. Zo ligt nog altijd in onze wetgeving verankerd dat ons staatshoofd regeert bij de gratie Gods.

Appeleren als opdracht

Hoe moet een christen-politicus in de huidige situatie opereren? Hij moet geen appèl doen op kennis die niet aanwezig is. Dat maakt een christen-politicus onverstaanbaar of zelfs belachelijk. Maar in het voorafgaande kwam naar voren dat het werk van de wet wel geschreven is in het hart

van ieder mens. Een christen-politicus kan daarop een appèl doen. Een christen begeert Gods geboden uit dankbaarheid te doen. Naast de eer van God waarom het in het houden van de wet uiteindelijk gaat, zijn Gods geboden het enige kleed dat de werkelijkheid past. Het overtreden en negeren daarvan leidt tot disharmonie in het persoonlijke leven, in het gezinsleven en in de samenleving. Daar kan een christen-politicus op wijzen. Bijvoorbeeld met betrekking tot het huwelijk en de zondag. Uiteraard mag een christen-politicus zijn diepste motieven niet verzwijgen. Het gaat om de eer van God. Onze bede is dat 'alle tong zou belijden, dat Jezus Christus de Heere zij, tot heerlijkheid Gods des Vaders' (Filippensen 2:11).

De oudtestamentische profeten konden een beroep doen op de kennis die het volk van Israël had van God en van Zijn wegen. In een geseulariseerde omgeving is dat kader niet aanwezig. Met betrekking tot de wijze waarop wij onze diepste motieven presenteren, kunnen we veel leren van de wijze waarop Paulus het Evangelie verkondigde. Paulus was de Joden een Jood en de Grieken een Griek. Hij verplaatste zich in zijn gehoor. Voor zover de boodschap van het Evangelie daardoor niet in het geding werd gebracht, paste hij zich in gedrag, in woordgebruik enz. aan zijn publiek aan.

Hoe hij de Grieken een Griek was, blijkt uit zijn toespraak op de Areopagus. Paulus deed daar een beroep op Gods openbaring vanuit de schepping. Hij citeert de wijsgeer Aratus. Paulus blijkt te weten hoe het Griekse publiek denkt. Hij zet echter wel de wijsheid van de Grieken in een christelijk kader. Hij toont het ongenoegzame van de Griekse filosofie aan. De Griekse filosofie zelf ging uit van het feit dat God of het goddelijke uiteindelijk door de mens niet gekend kan wor-

den. Vanuit de Griekse filosofie is dit waar, maar vanuit de openbaring van God in Christus niet. God kan wél gekend worden. Hij heeft zich bekend gemaakt in Christus. Zo komt Paulus uit bij de oproep tot bekering en tot geloof in de opgestane Heere, Die eenmaal ons aller Rechter zal zijn.

Wij kunnen ieder mens aanspreken op het feit dat hij Gods schepsel is en dat elk mensenhart onrustig is totdat het rust vindt in God. Zo zijn de *Confessiones* van Augustinus en zijn werk *De Civitate Dei* onder andere een apologie van het christelijk geloof naar een niet-christelijk publiek. De orde in de samenleving is trouwens nooit een neutrale zaak. Neutraliteit bestaat op dit punt niet. Het is van belang dit naar voren te brengen tegenover hen die leven uit het denken van de Franse Revolutie. Ieder leeft en handelt vanuit een bepaalde levensovertuiging en vanuit bepaalde beginselen. Die levensovertuiging en die beginselen zijn niet voor allen dezelfde. Het is niet zo dat alleen christelijke politiek een zaak van geloof en levensbeschouwing is en socialistische of liberale politiek niet. Ook socialistische en liberale politiek gaat uit van of veronderstelt een bepaalde kijk op de werkelijkheid, op de mens en ook op God. Wie zegt dat God niet bestaat of dat Zijn bestaan niet relevant is, geeft daarmee uiting van een geloofsovertuiging, zij het niet de juiste en zij het een overtuiging waarvan wij mogen hopen dat men daar in dit leven op terugkomt, anders zal dat gebeuren in het toekomstige leven.

Wanneer momenteel vanuit het vermeende beginsel van neutraliteit gelijk recht voor allen wordt bepleit, blijkt dat in de praktijk meer dan eens het alleenrecht van de heersende meerderheid te zijn. Het is één van de taken van de christen-politicus daarbij de vinger te leggen.

Liefde voor de naaste

De vraag komt nu op: 'Hoe moet je als christen-politicus omgaan met andersdenkende groepen in de samenleving?' Deze vraag blijft actueel, mede in verband met artikel 36 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis (NGB). In artikel 36 NGB wordt de overheid onder andere opgeroepen de hand te houden aan de heilige kerkedienst en om alle valse godsdienst en afgoderij te weren. De ruimte ontbreekt hier om een uitgebreide bespreking van artikel 36 NGB te geven. Ik maak slechts een paar opmerkingen. Artikel 36 NGB maakt deel uit van een geloofsbelijdenis. Volledige uitvoering ervan gaat uit van een ongedeelde gereformeerde kerk. Wij leven in een gebroken werkelijkheid. Datgene wat wij belijden is slechts ten dele zichtbaar.

Toch moet ook in onze samenleving de overheid worden opgeroepen om alle ruimte te geven voor de verkondiging van het Evangelie en om bewust antichristelijke uitingen tegen te gaan. Het ware christelijke geloof is een zaak van het hart. Daarom kan het nooit de bedoeling zijn om degenen die anders denken met dwang binnen de christelijke kerk te brengen.

Zo moet en mag een overheid in de praktijk ruimte toestaan binnen de samenleving aan hen die het ware christelijke geloof niet belijden. Dat niet vanuit de visie dat alle levensovertuigingen van gelijke waarde zijn en het christelijk geloof slechts één van de vele mogelijkheden is, maar vanuit het karakter van het christelijk geloof. Het belijden daarvan zal nooit een zaak van dwang zijn, maar alleen van innerlijke overtuiging. De grote groepen andersdenkenden in onze samenleving bepalen de kerk tevens bij haar roeping het Evangelie te verkondigen. Dat is het eerste wat we in verband hiermee dienen te zeggen. De Heere geve dat de kerk die roeping

ook metterdaad verstaat.

Als het gaat om andersdenkenden in een samenleving, moeten we ook niet vergeten dat de overheidstaak beperkt is. De overheid richt het publieke leven in. Zij heerst niet over de harten. Zij erkent de eigen positie van het gezin. Ook als een overheid de samenleving inricht volgens Gods Woord wil dat nog niet zeggen dat ieders hart bereikt is.

Dan komen we bij de onderscheiden ambten van de kerk en van de overheid. De Heere gebruikt de verkondiging van Zijn Woord in de kerk om harten te bereiken. De gerechtigheid in de samenleving is een burgerlijke gerechtigheid. Voor God kunnen we alleen bestaan met de toegerekende gerechtigheid van Christus.

Luther sprak over de twee rijken die beide onderworpen zijn aan dezelfde Heere. Calvijn heeft de taak van de overheid en van de kerk nauwer aan elkaar verbonden dan Luther en meer dan Luther beklemtoond dat het gaat om de verheerlijking van Gods Naam op alle terreinen van ons leven. Het laatste hoofdstuk van boek IV van zijn *Institutie* laat ons evenwel zien dat ook Calvijn op een eigen manier aan twee rijken vasthoudt. Een christen ziet uit naar de wederkomst van Christus. Het onderscheid tussen kerk en samenleving valt pas weg in het nieuwe Jeruzalem. Dan gaan ook de oudtestamentische profetieën pas volledig in vervulling. De aarde zal dan vol zijn van de kennis des HEEREN. De bergen zullen vrede dragen. Ja, God zal zijn alles en dat in allen.

Apologeet van het christelijk geloof

Ik kom terug op de taak van een christen-politicus. Een christen-politicus is, als het goed is een apologeet van het christelijk geloof. Praktische politiek en getuigenis sluiten daarbij elkaar niet uit. Aan elk praktische besluit liggen dieper-

gaande overwegingen ten grondslag. Een christen wil praktische politiek vanuit het getuigenis van Gods Woord bedrijven. Hij wenst dat het getuigenis van Gods Woord praktisch gestalte krijgt in de samenleving.

Als ik stel dat een christen-politicus een apologeet van het christelijk geloof dient te zijn, bedoel ik dat hij in een voor anderen verstaanbare taal de diepste motieven van de christelijke politiek naar voren brengt. Daarbij is van het grootste gewicht, en dat geldt niet alleen voor een christen-politicus maar ook voor iedere christen, dat er sprake is van persoonlijke kennis van God in het aangezicht van Christus.

Een ware christen kan bij ondervinding aan anderen betuigen dat er sinds de zondeval in elk mensenhart een leegte is die alleen door Jezus Christus vervuld kan worden. Een mens beantwoordt pas aan zijn diepste bestemming als hij met God verzoend is door het geloof in Zijn Zoon en vanuit de verzoening met God leeft tot eer van God.

Deelnemen aan de politiek

Er is nog één vraag waarop ik wil ingaan. Hoe lang is het mogelijk in de politiek te participeren? De stadhouder Sergius Paulus kwam door de prediking van de apostel Paulus tot waarachtig geloof. We lezen niet dat het voor hem toen niet meer mogelijk was als stadhouder te functioneren. Jozef, Daniël en Mordechai hebben hoge posities bekleed in samenlevingen die gestempeld waren door de afgodendienst. Wanneer is er een grens bereikt die wij niet mogen passeren? Daniël heeft als bestuurder van het Babylonische rijk te maken gehad met een samenleving die doortrokken was van afgodendienst, desondanks was hij bereid de opgelegde verantwoordelijkheid te dragen. Het breekpunt kwam toen van hem

verwacht werd zelf de koning als god te aanbidden. Deed Paulus nog vrijmoedig een beroep op zijn romeinse burgerrecht, in het boek Openbaring lezen we van het beest uit de zee en het beest uit de afgrond.

In de eerste eeuwen na Christus bleek het Romeinse keizerrijk voor de christelijke kerk een onderdrukkende macht. De eerste vervulling van het beest uit de zee uit Openbaring 13 is het Romeinse keizerrijk en van het beest uit de afgrond de daarmee nauw verbonden keizercultus. Het breekpunt tussen de christelijke kerk en het Romeinse keizerrijk werd de verering van de keizer als god. Dat was voor de christenen onmogelijk. Daarmee plaatsten zij zich echter wel buiten de wet.

In de tijd van de Reformatie was deelname aan de mis zo'n breekpunt. Voor overtuigde protestanten was deelname onmogelijk. In onze tijd voltrekt zich de botsing tussen de christelijke kerk en de tijdgeest vooral op het punt van het bijbelse getuigenis aangaande huwelijk en seksualiteit, abortus provocatus en euthanasie. Juist op dit terrein dient de kerk en dient ook de christelijke politiek een helder geluid te laten horen. Hier geldt wat Groen van Prinsterer zei: 'Het belijden is het uitkomen voor de waarheid waar de verdediging bezwaarlijk is, waar het belijden met lijden vergezeld is.' Als de ruimte ons ontnomen wordt dit getuigenis te verwoorden, is de absolute grens bereikt. Dan mogen we niet met beroep op de omstandigheden onze mond sluiten. Dan moet het niet zijn: 'Het kan nu eenmaal niet anders', maar 'Hier sta ik, ik kan niet anders.'

De bede om levend geloof

In de geschiedenis volvoert God Zijn Raad. Hij regeert de wereld ten behoeve van Zijn kerk. Het

laatste bijbelboek, het boek Openbaring is geheel hieraan gewijd. Christus, Die de Overste is van de koningen der aarde, heeft Zijn kerk liefgehad en van al haar zonden gewassen in Zijn bloed.

Welke stormen Gods kerk ook zullen treffen en welke machten zich ook tegen haar keren, de einduitkomst staat vast. Het nieuwe Jeruzalem zal neerdalen uit de hemel, versierd als een bruid voor haar man. De geschiedenis loopt uit op de wederkomst van Christus.

Noch zorgeloosheid noch neerslachtigheid zijn vrucht van de Heilige Geest. Wie zorgeloos is, heeft geen belang bij de vervulling van Gods beloften. Neerslachtigheid is een symptoom dat wij ons afvragen of de Heere Zijn beloften wel vervullen zal. De Heere vraagt van ons dat wij, op welke plaats Hij ons ook heeft gesteld en welke talenten Hij ook aan ons heeft toevertrouwd, getrouw zijn. Daarmee mag een christen terugvallen op en leven uit Gods onwankelbare trouw en uit Gods beloften die in Christus Jezus ja en amen zijn.

Onze beste werken zijn namelijk onvolkomen en met zonden bevlekt. Er zijn hier op aarde wel

ware gelovigen, maar geen volmaakte gelovigen. Juist een ware gelovige roemt niet in de kracht van zijn eigen geloof, maar in het voorwerp van het geloof Jezus Christus.

Aan het slot van zijn werk *Ongeloof en Revolutie* heeft Groen van Prinsterer op aangrijpende wijze verwoord hoe getuigen en belijden van de naam des Heeren gestalte krijgt. Met dit citaat wil ik dan ook besluiten.

'Het geloof overwint de wereld. Om de wereld te overwinnen is het nodig vooraf in ons eigen gemoed de overleggingen ter neder te werpen, en alle hoogte, die zich verheft tegen de kennis Gods, en alle gedachten gevangen te leiden tot de gehoorzaamheid van Christus. Laat ons in het oog houden, dat aan den kreet "Kom mijn ongelovigheid te hulp!", het "ik geloof, Heer!" voorafgaat. Laat ons nooit vergeten, dat generlei werkzaamheid in de schatting van den Kenner der harten waardij heeft, indien zij niet geheiligd wordt door de tweeërlei bede: "Wees mij zondaar genadig!" en: "Mijn ziel kleeft aan het stof, maak mij levend naar Uw Woord.'"

De plaats van de christen in politiek en maatschappij

dr. C.S.L. Janse

Als we proberen de plaats van de christen in de maatschappij in een paar kernwoorden te vatten dan dringen zich daarbij met name de woorden vreemdelingschap en verantwoordelijkheid op. Beide begrippen zijn belangrijk genoeg om nader bij stil te staan.

Vreemdelingschap en verantwoordelijkheid

Het begrip vreemdelingschap zal ons niet onbekend zijn. De gedachte dat een mens in dit leven op doorreis is naar de grote eeuwigheid, is kenmerkend voor de bevindelijk gereformeerde kring. Het leven van de ware gelovige is een pelgrimstocht. John Bunyan noemde zijn bekendste boek *The Pilgrim's Progress*. Deze wereld wordt door hem in de openingszin getypeerd als een woestijn, als een wildernis. Ruim een eeuw voordien schreef Calvijn: 'Indien de hemel ons vaderland is, wat is de aarde anders dan een oord der ballingschap'.

Het begrip vreemdelingschap is ook een voluit bijbels begrip. De positie van Abraham, de vader der gelovigen, werd daardoor bij uitstek getypeerd. Hij was een vreemdeling in een vreemd land. In het Nieuwe Testament (denk aan de Hebreënbrief) wordt daarop teruggegrepen. De christenen zijn in deze wereld gasten en vreemdelingen. De aarde is hun vaderland niet, maar zij zijn begerig naar een beter, dat is het hemelse vaderland. Vanwege dat vreemdelingschap behoeven zij zich niet te verbazen wanneer zij in deze wereld verdrukt en vervolgd worden. Hun anders zijn roept ergernis op. We vinden dat thema met name in de eerste brief van Petrus. Dat vreemdelingschap betekent echter niet dat de christenen in deze wereld geen taak hebben. Zij

hebben de zorg voor hun naaste, dichtbij en ver weg. Zij hebben hun verantwoordelijkheid op de posten die zij mogen vervullen. De cultuuropdracht uit Genesis 1 is immers van kracht gebleven, hoezeer ook al het menselijk handelen met zonde bevlekt is.

Henoch wandelde met God en hij gewon zonen en dochters. Beide zaken worden in een adem genoemd. Daniël wist zich wel degelijk een vreemdeling in Babel, maar hij mocht hoge posten bezetten in het bestuursapparaat. Hij hield echter open vensters naar Jeruzalem en Gods geboden wogen voor hem zwaarder dan de onveranderlijke wetten van de Meden en de Perzen. Mordechai, zo lezen we aan het eind van het boek Esther, was de tweede bij de koning Ahasveros en zocht daar het beste voor zijn volk. Die verantwoordelijkheid is er zowel ten aanzien van de dingen van het tijdelijke, als van het eeuwige leven, zowel ten aanzien van het eigen gezin als van de politiek. Het gaat om het rentmeesterschap over hetgeen God ons in dit leven toevertrouwde. Maar ook om een goed getuigenis te geven van God en Zijn dienst.

De wijze waarop die verantwoordelijkheid van de christen voor mens en maatschappij gestalte krijgt, wordt uiteraard mede bepaald door de concrete situatie. Wij leven in een andere maatschappij dan die waarin Abraham, Daniël,

Augustinus, Calvijn of Voetius leefden. En op een aantal punten is onze maatschappij ook heel anders dan die van de SGP-voormannen Kersten en Zandt.

Wat is kenmerkend voor onze maatschappij en welke consequenties hebben die kenmerken voor onze opstelling? We zullen een aantal punten noemen, zonder de pretentie volledig te zijn.

Pluriforme samenleving

Onze samenleving draagt een pluriform karakter. Er is een grote verscheidenheid aan opvattingen (ook als het gaat om fundamentele zaken) en dat openbaart zich in allerlei zeer uiteenlopende levensstijlen. Er is ook een toenemende verscheidenheid qua ras en etnische herkomst. Zeker in de grote steden vertoont het straatbeeld een veelkleurig karakter.

In de loop van deze eeuw heeft onze samenleving haar algemeen christelijk karakter verloren. De tijd dat de Gereformeerde Kerk de centrale plaats innam in onze maatschappij, ligt al heel lang achter ons. Op de grens van de 21e eeuw is de gereformeerde gezindte, hetzij ruim of krap genomen, niet meer dan een kleine minderheid. Een minderheid weliswaar met oude papieren, nauw verbonden met het ontstaan van onze natie, maar meer ook niet.

Die minderheidspositie is ons als SGP'ers niet vreemd. Minder vreemd althans dan voor RPF'ers en GPV'ers, die veelal afkomstig zijn uit de antirevolutionaire of de christelijk-historische stroming. Die stromingen waren, zeker in de periode tussen de beide wereldoorlogen, toonaangevend in ons land en stelden ook nadien nog heel wat voor.

De SGP is al de jaren van haar bestaan slechts een kleine partij geweest. Ook in maatschappelijk opzicht telden de SGP'ers niet mee. Hun prestige

was gering. Het waren de kleine luyden. Nader bekeken dat deel van de kleine luyden dat niet met Kuyper geëmancipeerd was. Ook kerkelijk zaten ze in de marge, of ze zich nu binnen de Hervormde Kerk bevonden of daar buiten. Door anderen, de kuyperiaanse gereformeerden niet uitgezonderd, werden ze beschouwd als ziekelijk en bekrompen.

Tolerantie

Onze pluriforme maatschappij draagt in hoge mate een tolerant karakter. Vrijheid, blijheid is de leus. Leven en laten leven. Ieder mag zelf weten hoe hij zijn leven inricht, mits hij de ander maar geen schade berokkent. Wie aan godsdienst wil doen, is daar vrij in. Ieder mag op zijn eigen manier zalig worden, althans trachten te worden. Niet voor niets spreekt men van een privatisering van de godsdienst. Godsdienst is tegenwoordig slechts relevant voor het privéleven van mensen (althans van hen die daar behoefte aan hebben), niet meer voor het openbare leven.

Verschillende vormen van zingeving concurreren met elkaar en bieden zich aan op de 'markt der mogelijkheden'. Overigens is het geloof in het grote verhaal, in de allesomvattende geloofsleer of de allesverklarende politieke ideologie, sterk afgenomen. Daarvoor zijn teveel systemen (denk aan het communisme of het traditionele katholicisme) voor hun aanhangers op een teleurstelling uitgelopen.

Veeleer is nu het kleine verhaal in trek. Daarbij gaat het om een aan de oppervlakte blijvende levensvisie die vrij sterk aan de mode onderhevig is. Vaak werken daarin elementen door uit het (christelijk) milieu waaruit men afkomstig is. Die worden dan naar eigen smaak gecombineerd met allerlei elementen van geheel andere herkomst. Fragmentarisch en eclectisch zijn hier de sleutel-

woorden. Het hoeft niet allemaal precies in elkaar te passen en rationeel bewijsbaar te zijn, als het maar inspirerend is en men er enig houvast aan heeft.

Tegen die zeer gevarieerde achtergrond bezien hoeft een SGP'er niet uit de toon te vallen. Er zijn immers zoveel merkwaardige opvattingen. Ook al wijkt de levensstijl van onze mensen duidelijk af van de hoofdstroom van onze cultuur, het kan altijd nog gekker. In de moderne maatschappij staat men vrijwel nergens meer versteld van. Bovendien is men, zeker in die gebieden waarin de bevindelijk gereformeerden geconcentreerd zijn, vanouds vertrouwd met hun afwijkende opvattingen, bijvoorbeeld ten aanzien van de zondag, de kleding en de seksuele moraal.

Intolerantie

Die tolerantie is overigens niet onbeperkt. Dat blijkt met name wanneer men de relativistische uitgangspunten van die tolerante maatschappij ter discussie stelt. Er is ruimte voor velerlei godsdiensten en levensbeschouwingen, mits die elkaar accepteren en respecteren.

Wie het christelijk geloof als het enige ware presenteert en anderen daarvan wil overtuigen, stuit op groot verzet. Zeker wanneer er sprake is van ongevraagde confrontatie. De ander zal zich beledigd voelen wegens gebrek aan respect voor zijn opvattingen. Hij vindt dat zijn integriteit in twijfel wordt getrokken. Op z'n minst is hij van mening dat hij zelf wel kan uitmaken wat goed voor hem is. Men hoeft hem niets op te dringen. Die beperkte tolerantie blijkt met name uit het heilig verklaren van de uitgangspunten van de democratie. Vrijwel iedereen wil democratisch heten. Een beschuldiging van ondemocratisch telt tegenwoordig zwaar aan. Herhaaldelijk komt de vraag aan de orde of ondemocratische partijen

niet buiten de wet gesteld moeten worden, of dat hen in ieder geval overheidssubsidies en andere faciliteiten moeten worden onthouden.

De sterke nadruk op het antidiscriminatie beginsel sluit hierbij aan. Het is niet toevallig dat het discriminatieverbod in artikel één van onze grondwet is vastgelegd. Voor velen vormt dat een seculiere geloofsbelijdenis, of in ieder geval het morele fundament van onze natie. Wie dat gelijkheidsbeginsel in al zijn absoluteheid in twijfel wil trekken, stelt zichzelf buiten de discussie, ja buiten de morele orde.

Geen wonder dat de SGP gemakkelijk in het beklagdenbankje komt te zitten. Is dat niet een fundamentalistische partij die vrouwen diskwalificeert en daarmee de helft van de mensheid domweg afschrijft? Een partij die zich beroept op waarden en normen die ontleend zijn aan een goddelijke openbaring die voor iedereen, of men daar nu mee instemt of niet, gezaghebbend zou zijn. Op die manier onttrekt zij zich aan de normale discussie.

In de jaren tachtig trok PvdA-leider Den Uyl het democratisch karakter van de SGP openlijk in twijfel. Recent was het de scheidende CNV-voorzitter Westerlaken (inmiddels zowel lid van CDA als RPF) die in een interview in *Trouw* over de opvattingen van onze partij publiekelijk zijn gram wilde halen. In de tussentijd moest de SGP zich voor de rechter verdedigen vanwege haar standpunt over de vrouw in de politiek.

Tegenover die kritiek beklemt de SGP veelal dat zij een democratische partij is omdat zij zich, in en buiten het parlement, keurig houdt aan de democratische procedureregels. Dat laatste is terecht en dat gebeurt ook niet uit opportunistische motieven. Wij onderwerpen ons aan het Nederlandse staatsbestel als de macht die God over ons gesteld heeft. Wij gedragen ons (althans wij be-

horen ons te gedragen) als loyale staatsburgers. Maar dat betekent nog niet dat wij de relativistische uitgangspunten van de moderne democratie onderschrijven. Wat goed, waar en recht is, wordt niet bij meerderheid van stemmen beslist. Als tegenwoordig als uitgangspunt van onze rechtsorde wordt gehanteerd dat het maken van onderscheid tussen man en vrouw en tussen gehuwden en ongehuwd samenwonenden in principe een vorm van discriminatie is en dus verboden en dat hetzelfde geldt ten aanzien van het afwijzen van homoseksueel gedrag, dan kunnen wij daarin volstrekt niet meegaan. Uiteraard is het hier van belang om zorgvuldig te formuleren en eventuele misverstanden over onze opstelling zo goed mogelijk te corrigeren. Maar daarmee zal een frontale botsing tussen de bijbelse principes en het moderne denken niet te vermijden zijn. Dat is dan helaas niet anders.

Beheersbaarheid

Kenmerkend voor onze maatschappij zijn ook de geweldige technische en medische mogelijkheden. Verschijnselen waar men vroeger machteloos tegenover stond, zijn nu tot op zekere hoogte beheersbaar geworden. Of dat nu infectieziekten zijn of de economische conjunctuur. Zaken die voorheen volstrekt ondenkbaar waren, zijn nu realiteit. Denk maar aan de ICT-sector. In de agrarische bedrijfstak, waar men zich vroeger in sterke mate afhankelijk wist van de weersomstandigheden, is de beheersbaarheid eveneens vergroot.

Ook door allerlei sociale voorzieningen, de beschikbaarheid van medische zorg en de aanwezigheid van uitgebreide communicatienetwerken is het leven van de mens een stuk zekerder geworden. Althans zo lijkt het. Maar de vraag is wel wie beheerst en wie beheerst wordt.

Mensen voelen zich onderdeel van een anonieme maatschappij, waarop zij geen greep hebben.

De technische ontwikkeling vergroot echter niet alleen de beheersingsmogelijkheden die de mens heeft, maar ook zijn kwetsbaarheid. De millenniumproblematiek is daar een sprekend voorbeeld van. Vanwege zoiets onnozels als het weglaten van de eerste twee cijfers van een jaartal raakt heel de (geautomatiseerde) wereld in paniek. Apocalyptische visioenen doemen op bij de nadering van het jaar 2000.

In bevindelijk gereformeerde kring bestond vanouds een grote huiver ten aanzien van het willen beheersen van allerlei ontwikkelingen. Stond dat niet op gespannen voet met de belijdenis dat alleen God in Zijn voorzienig bestel beschikt over regen en droogte, over vruchtbare en onvruchtbare jaren, over gezondheid en ziekte, over rijkdom en armoede?

Het zou echter verkeerd zijn om Gods voorzienigheid en de menselijke verantwoordelijkheid als een volstreekte tegenstelling te zien. Het geloof in Gods voorzienigheid sluit het beleven van onze verantwoordelijkheid en het nemen van allerlei voorzorgsmaatregelen niet uit. Tevens moeten we ons realiseren hoe betrekkelijk ook aan het eind van de 20e eeuw de menselijke beheersingsmacht is.

Allerlei nieuwe mogelijkheden creëren immers ook nieuwe problemen. Dat is wel heel duidelijk het geval in de medische sector. Het is duizelingwekkend wat daar tegenwoordig allemaal kan, maar de ethische vragen die die nieuwe mogelijkheden oproepen, zijn evenzeer verbijsterend. En wat te denken van de milieuproblematiek? Het lijkt er op dat de mensheid bezig is haar eigen graf te graven.

Als gevolg van het einde van de koude oorlog is de kernwapenproblematiek op de achtergrond

geraakt. Maar de grote gevaren van een kernoorlog of van gebruik van kernwapens door terroristische groepen, zijn niet verdwenen. Meer dan iets anders laat de kernbewapening zien dat de vooruitgang van de menselijke kennis twee kanten heeft.

Het is van belang dat wij ons op deze vragen bezinnen. Niet om alleen maar kritiek te hebben op de toegenomen menselijke beheersingsmogelijkheden. Er is geen reden om zonder meer terug te verlangen naar het verleden, toen het menselijk leven veel meer gestempeld werd door onzekerheid, ziekte en gebrek. Het is niet juist om alleen maar ach en wee te roepen bij allerlei grote projecten en nieuwe uitvindingen en steeds als onheilsprofeet te fungeren.

We moeten ons echter ook niet laten imponeren door het technisch kunnen van de mens. Wetenschap en techniek zijn niet neutraal. Er is alle reden om kritische vragen te stellen bij de ontwikkelingen op dit gebied. Vragen die soms tot een pas op de plaats en soms tot een radicale afwijzing zullen leiden.

De groei van wetenschap en techniek heeft er in de praktijk toe geleid dat de mens denkt voortaan wel eigen baas te kunnen zijn. Die autonome mens, die zich onafhankelijk voelt van zijn Schepper, moet er dan ook voortdurend op gewezen worden dat dat een illusie is.

Dat zien we in de levensloop van de enkeling. Niets is onzekerder dan het leven en niets is zekerder dan de dood. Het geldt evenzeer voor de gemeenschap, die kwetsbaar blijft voor natuurrampen, oorlogen, revoluties, terroristische acties en technische calamiteiten. In de publieke discussie en ook in politieke debatten zal op die notie gewezen moeten worden, met name wanneer de loop der gebeurtenissen daar aanleiding toe geeft.

Welvaartsniveau

Onze maatschappij kenmerkt zich ook door een hoog welvaartsniveau. In de tweede helft van deze eeuw is de welvaart fors gestegen. Iedereen weet uit eigen ervaring of uit verhalen van zijn ouders, dat het er vroeger veel soberder naar toe ging.

Het einde van die ontwikkeling is nog niet in zicht. Integendeel, de beurskoersen zijn de laatste jaren formidabel gestegen, de waarde van het onroerend goed eveneens. Maar de animo om een huis te kopen is er niet minder op geworden. En het autopark mag er ook zijn. Aan vakanties wordt meer uitgegeven dan ooit. Ook jongeren beschikken over relatief veel geld.

Niet iedereen deelt in gelijke mate in die welvaart, al is de inkomensongelijkheid in ons land minder groot dan in vele andere landen het geval is. Maar ook al zijn onze armen rijk vergeleken met de armen uit de vorige eeuw of vergeleken met brede lagen van de bevolking in Afrika en Azië, toch voelen zij zich achtergesteld bij hun meer welvarende landgenoten. Met name eenoudergezinnen (veelal gescheiden vrouwen met hun kinderen) zitten vaak onderaan de inkomensladder.

Het is een illusie om te denken dat de hogere welvaart er toe leidt dat mensen tevredener zijn en zich gelukkiger voelen. Veelal stimuleert een hogere welvaart alleen maar de vraag naar nog meer. Anderen (de zogenaamde postmaterialisten) voelen zich evenmin bevredigd door het hoge welvaartsniveau en zoeken meer ruimte om zich te kunnen ontplooiën. Op macro-niveau geldt eveneens dat met de hoge welvaart niet alle problemen automatisch verdwijnen. Integendeel, de hedendaagse verkeersproblematiek is typisch een welvaartsprobleem. Van de grote hoeveelheden afval die

verwerkt moeten worden, kan hetzelfde gezegd worden.

In de gereformeerde gezindte is vanouds gewaarschuwd tegen hedonisme en materialisme en de nadruk gelegd op arbeidzaamheid en soberheid. Overigens moeten we daarbij wel bedenken dat hard werken en sober leven veelal de bezitsvorming stimuleren. In ieder geval moet er ook nu afstand genomen worden van een genotscultuur, die er op gericht is zoveel mogelijk plezier te hebben in dit leven. Dat verdraagt zich volstrekt niet met de bijbelse notie van het vreemdelingschap. Wie leeft voor het hier en nu, geeft daarmee duidelijk te kennen dat hij geen enkel besef heeft van de eeuwigheid.

Ook in de publieke discussie zullen wij moeten beklemtonen dat financiën en economie zeker belangrijk zijn, maar toch niet het allerbelangrijkste. Lang niet bij alle beslissingen is het van doorslaggevend belang of de economische groei daardoor bevorderd wordt. Er is meer in het leven dan geld.

Dat gezichtspunt is onder meer van belang ten aanzien van de gelijkschakeling van de zondag met de andere dagen van de week, als een verdere integratie van Europa in het geding is, als het gaat om het voorkomen en beperken van milieuschade, of als de inschakeling van moeders in het arbeidsproces aan de orde komt. Wij zullen dan moeten beklemtonen dat er meer is dan het economische gezichtspunt. De mens zal immers bij brood alleen niet leven.

Daarbij is het uiteraard van belang dat wij zelf daarin het voorbeeld geven. We moeten niet de indruk wekken dat de moeders tegenwoordig wel moeten werken, omdat een gezin van één inkomen niet meer leven kan. Een relatieve soberheid in ons uitgavenpatroon is zeker gewenst, zodat we ook de nodige financiële ruimte houden

om van onze overvloed wat te kunnen weggeven voor allerlei zinvolle activiteiten van kerkelijke of charitatieve aard. Dat is niet meer dan onze plicht.

In de politieke discussie zal steeds aandacht gevraagd moeten worden voor mensen die van een minimuminkomen moeten rondkomen en zeker ook voor de positie van hen die elders ter wereld moeten leven van een inkomen dat ver onder ons minimumniveau ligt. Dat zijn immers onze verre naasten.

Internationalisering

Door allerlei ontwikkelingen zijn die verre naasten veel dichterbij gekomen dan voorheen het geval was. Wij reizen (voor vakantie of zakelijke doeleinden) veel makkelijker door Europa en zelfs over de wereld dan een vorige generatie dat deed. Er zijn nauwelijks grenzen meer. Het luchtvervoer heeft de reistijden ineen doen krimpen. Internet en andere vormen van telecommunicatie hebben van de wereld een dorp gemaakt.

Dat heeft gevolgen voor de politiek. Wij zijn tegenwoordig direct betrokken bij oorlogen en conflicten in andere werelddelen. Mensen die daar in de knel geraakt zijn, komen bij ons asiël aanvragen.

Evenzo heeft die internationalisering grote gevolgen voor de economie. Steeds meer bedrijven opereren op de wereldmarkt, of in ieder geval buiten de landsgrenzen. Een fikse recessie in Oost-Azië kan ingrijpende gevolgen hebben voor onze economische groei.

In de landen van de Europese Unie is de economische integratie al heel ver gegaan. De invoering van de euro is daarvan het jongste bewijs. Duidelijk is ook dat die economische integratie allerlei politieke consequenties heeft.

De economie vormt nu eenmaal een zeer invloedrijke sector in onze maatschappij. Er is ook sprake van een mondiale culturele beïnvloeding, zeker in de amusementssector. Amerikaanse tv-series veroveren de wereld. Ook de sportwereld draagt in hoge mate een internationaal karakter. Op vrijwel alle levens-terreinen is Engels de internationale omgangstaal.

Daarentegen is onze SGP een typisch Nederlandse partij. Van zusterpartijen over de grenzen is geen sprake. De partij is ook typisch Nederlands in die zin dat zij zich nauw verbonden voelt met de nationale historie. Voor de generatie van de oprichters was de tachtigjarige worstelstrijd tegen de overmacht van Rome en Spanje nog realiteit.

Tegelijkertijd wortelt de SGP in een volop Europese beweging. De reformatie vond haar oorsprong immers ver buiten onze grenzen. Twee van onze drie belijdenisgeschriften kwamen ook van over de grens. Weliswaar spreken we van de Nederlandse Geloofsbelijdenis, maar die werd opgesteld in het Frans door iemand die woonde in wat nu het grensgebied is tussen België en Frankrijk. En voor het opstellen van ons derde belijdenisgeschrift werden gereformeerde theologen uit verschillende Europese landen uitgenodigd.

De theocratische belijdenis is naar haar aard grensoverschrijdend. 'De aarde is des HEEREN, mitsgaders haar volheid, de wereld en die daarin wonen' (Ps. 24:1). Gods geboden hebben een universele betekenis. Vandaar ook de oproep van de Prediker: 'Vrees God en houd Zijn geboden, want dit betaamt alle mensen' (Pred. 12:13). Dat betekent ook dat wij als SGP'ers over de grens niet met een mond vol tanden hoeven te staan. Gods geboden en beloften zijn ook

daar relevant. Wat hier beslist niet mag, mag daar ook niet. In Gods oog zijn landsgrenzen maar van ondergeschikt belang.

Tegelijkertijd hebben wij te maken met Gods leiding in de geschiedenis. Het heeft ons wat te zeggen dat de wording van het Nederlandse staatsbestel nauw verbonden is met de reformatie van Gods Kerk. Dat gereformeerde verleden zette eeuwenlang een stempel op staat en maatschappij. Dat verklaart ook ons verzet tegen een politieke integratie van West-Europa, een verzet dat voor sommige SGP'ers zo ver gaat dat zij zich -jammer genoeg- afzijdig houden van de verkiezingen voor het Europees parlement.

Aan het eind van de 20e eeuw moeten we echter constateren dat er van het bijzondere, door de gereformeerde geloofsbeleving gestempelde karakter van de Nederlandse maatschappij vrijwel niets meer over gebleven is. In sommige opzichten zijn we zelfs verder weg dan vele andere Europese landen. Het voorgenomen homo-huwelijk is daar een voorbeeld van. Nederland is een van de meest gesecculariseerde landen van Europa. Wie tracht te leven naar Gods geboden en daar op allerlei terreinen voor uit wil komen, gaat zich steeds meer een vreemdeling in eigen land voelen.

Toch bestaan in Nederland altijd nog bepaalde politieke en juridische structuren waardoor een kleine minderheidsgroep als de onze zich gemakkelijker kan manifesteren. Denk maar aan de mogelijkheden op het gebied van het onderwijs, de maatschappelijke zorg en de politiek. In andere Europese landen ligt dat veelal een stuk moeilijker.

In het defensief

Wanneer wij op de grens van de 20e naar de 21e eeuw de verschillende ontwikkelingen in onze

maatschappij overzien, dan geeft dat geen reden tot optimisme. De secularisatie heeft de laatste twee eeuwen in Nederland een verwoestende invloed uitgeoefend. Wat is er nog over van ons gereformeerde verleden? En valt niet te vrezen dat ook in onze eigen achterban de erosie van de bijbelse waarden en normen doorwerkt, al oogt die achterban voor de buitenwereld nog heel principieel?

Al meer dan 200 jaar bevinden de gereformeerden in Nederland zich in het defensief, al werd hier en daar wel eens een succesvolle tegenaanval ingezet. Er zijn echter geen tekenen die op een trendbreuk wijzen. Het stemmenpercentage van de SGP brokkelt bij elke verkiezing wat af. Het CDA heeft de laatste jaren dramatisch aan invloed verloren. De RPF heeft maar weinig van het stemmenverlies van de christendemocraten kunnen opvangen en het GPV opereert duidelijk niet in een groeiemarkt. Kortom de invloed van de christelijke politiek, hetzij breed of smal genomen, is aanzienlijk teruggelopen. In het verleden zetten het CDA of zijn voorlopers een stempel op de landspolitiek. Zonder KVP of CDA kon geen kabinet gevormd worden.

Die christendemocraten waren in een aantal gevallen nog wel ontvankelijk voor de fundamentele bezwaren die van de kant van de SGP en de andere kleine christelijke partijen tegen het overheidsbeleid werden aangedragen. Al was het alleen maar omdat het CDA (de AR of de CHU) beducht moesten zijn voor stemmenverlies naar rechts, wanneer men zich van die bezwaren helemaal niets zou aantrekken. Thans staat ook het CDA buiten spel.

Van Willem van Oranje is de uitspraak bekend dat men niet hoeft te hopen om iets te ondernemen, noch te slagen om te volharden (N'est

besoin d'espérer pour entreprendre, ni de réussir pour persévérer). Hij zei dat op een moment dat de strijd tegen de Spaanse overheersers er, naar de mens gesproken, slecht voorstond.

Zo moeten ook wij thans zeggen dat de perspectieven voor de christelijke politiek somber zijn. Maar daarmee komt de opdracht niet te vervallen om ook als politieke partij onze verantwoordelijkheid gestalte te geven. Op hoop van zegen. Het gaat om de eer van Gods Naam en om het welzijn van onze medemensen.

God staat boven alle dingen. 'Bij de HEERE is geen verhindering om te verlossen door velen of door weinigen' (1 Sam. 14:6). Christus heeft overwonnen. Daarom is, ondanks alle sombere ontwikkelingen in het heden, het uiteindelijke tijdsperspectief gunstig. Maar omdat echt te zien moeten, net als bij de jongen van Elisa, onze ogen geopend worden (2 Kon. 6:17).

Een confessionele partij

Daarbij moeten we wel bedenken dat onze politieke verantwoordelijkheid breder is dan of niet samenvalt met de mogelijkheden van een christelijke politieke partij. Dat de SGP in 1918 is opgericht, hing duidelijk samen met de realisering van het algemeen kiesrecht en de invoering van het kiesstelsel van de evenredige vertegenwoordiging. Men zag toen mogelijkheden om met succes aan de verkiezingen deel te nemen. Onder het districtenstelsel waren die er niet. Zonder wijziging van het kiesstelsel was er wellicht nooit een SGP opgericht.

Dat verklaart ook dat in andere landen waar zich orthodox-protestantse minderheden bevinden, van christelijke partijvorming geen sprake is en was. Een christelijke partij is geen scheppingsordinantie. In de tijd van Calvijn of Brakel bestonden er geen christelijke partijen.

Wel kunnen we zeggen dat zo'n partij in de moderne samenleving een voor de hand liggend middel is om onze politieke verantwoordelijkheid te beleven. De omvang van de achterban en het geldende kiesstelsel bepalen de vraag of men van dat middel gebruik zal maken.

Anders dan het GPV en de KVP is de SGP nooit een kerkelijke partij geweest. Er lag geen binding met een bepaalde kerk, wel heel duidelijk met een bepaalde richting in het kerkelijk leven. Het geestelijk klimaat binnen onze partij wordt bepaald door de Reformatie en de Nadere Reformatie. De SGP is bij uitstek de partij van de bevindelijk gereformeerden. Daarbij spreekt het vanzelf dat zo'n samenhang nooit honderd procent is. Je komt mensen tegen die SGP stemmen, waarvan je het, gezien leer en leven, niet zou verwachten en evenzo mensen waarvan je het wel zou verwachten en die toch wat anders stemmen.

Uiteraard is de SGP geen pseudo-kerk, maar een politieke partij en dan wel een confessionele partij. Een partij waarin mensen op basis van een gemeenschappelijke geloofsovertuiging hun politieke verantwoordelijkheid gestalte willen geven. Primair is dus de geloofsovertuiging, het politieke program is daarvan afgeleid.

Dat is een andere situatie dan we bij het CDA tegenkomen. Daar staat het politiek program centraal. Bij het opstellen daarvan heeft men (naar men zegt) zijn inspiratie geput uit de bijbel. Maar wie persoonlijk aan een andere inspiratiebron de voorkeur geeft en het toch eens is met het program, kan lid worden van het CDA. Kennelijk is die relatie tussen politiek program en het christelijk geloof bij deze partij niet zo sterk. Maar ook bij de SGP rijst de vraag hoe nauw de samenhang tussen grondslag en program is. Niet alle onderdelen van ons beginselprogram of

verkiezingsprogram hebben evenveel te maken met de grondslag. Niet alle politieke beslissingen die de SGP-afgevaardigden nemen, niet al hun stemkeuzes zijn te beschouwen als onopgeefbare geloofsbeslissingen.

Weliswaar is niets in dit leven als neutraal te beschouwen, maar het ene politieke strijdpunt heeft een nauwere relatie met de christelijke levensbeschouwing dan het andere. Er zijn ook allerlei praktische kwesties waarover je met mensen met wie je eensgezestes weet, gemakkelijk van mening kunt verschillen. Particuliere belangen, bepaalde levenservaringen en de sociale omgeving waarin mensen verkeren of verkeerd hebben, kunnen geloofsgenoten tot uiteenlopende standpunten brengen.

Omgekeerd komen SGP-afgevaardigden in tal van gevallen op hetzelfde standpunt uit of vertonen ze in ieder geval hetzelfde stemgedrag als mensen die tot een andere partij behoren. Die situatie doet zich met name voor in onze verhouding tot de RPF en het GPV. De vraag rijst dan in hoeverre verschil in grondslag een belemmering vormt voor een eventueel samengaan.

Verskil in grondslag is hier inderdaad. In haar statuten bindt de SGP zich aan de bijbel en de gereformeerde belijdenis. Het grondslagartikel bevat zelfs een verwijzing naar de statenvertaling. Minstens even belangrijk is ook het verschil in geestelijk klimaat tussen de SGP enerzijds en RPF en GPV anderzijds.

Kenmerkend voor het geestelijk klimaat van de SGP is de betrokkenheid op de Nadere Reformatie, de binding aan de Dordtse leer, de nadruk op de noodzaak van de wedergeboorte en de onderscheidende prediking, alsmede de oproep tot een strikte levenswandel. Voor de achterban van RPF en GPV geldt dat niet of in veel mindere mate. Daar trekt men toch andere lijnen.

Geen wonder dat de SGP buiten de toenadering tussen RPF en GPV staat. Dat heeft niet alleen te maken met een verschil in visie op de rol van de vrouw in de politiek, al levert dat concrete punt bij het opstellen van gemeenschappelijke lijsten nogal wat discussie op. Er is duidelijk meer in het geding.

Een fusie van de drie partijen zou eigenlijk alleen kunnen volgens het CDA-model. Dan verenigt men zich op basis van een bepaald politiek program, dat ieder op zijn eigen wijze kan relateren aan dieper liggende geloofsovertuigingen. Dat zou echter wel een duidelijke verschraling betekenen van de christelijke politiek. Die concentreert zich dan op een aantal concrete programmapunten en meer niet. Dat kunnen overigens heel waardevolle punten zijn, variërend van het afwijzen van abortus en euthanasie tot de strijd tegen de 7 maal 24-uurs economie. Ik wil niet beweren dat je onder geen enkele omstandigheid voor een dergelijk partijmodel kunt en moet kiezen. Het is denkbaar dat dat op een gegeven moment het enige alternatief is, de enige mogelijkheid om als christen iets van je politieke verantwoordelijkheid te beleven. In Canada heb ik een aantal jaren geleden kennis gemaakt met de Christian Heritage Party. Een

partij waarin zowel rooms-katholieken als vrijgemaakten en leden van de Gereformeerde Gemeenten actief zijn. De principiële basis is de bijbel en het geloof in de Drieënige God. Ondanks die brede basis maakt men, vanwege het Canadese districtenstelsel, vrijwel geen kans op een zetel in het parlement.

De partij maakt zich sterk voor het behoud van de traditionele waarden in de Canadese samenleving. Dat is niet verkeerd. Die nadruk op pro-life issues en pro-family values zou zelfs een zekere aantrekkingskracht kunnen hebben op niet-christenen (joden, islamieten). De vraag is dan hoe je daar mee omgaat, als je eenmaal voor het model van de programpartij gekozen hebt. Wat is dan de politieke relevantie van het leerstuk van de Drieëenheid?

Gelukkig is de SGP meer dan een christelijke programpartij. Er is bij ons altijd veel aandacht geweest voor de grondslagen van de christelijke politiek. Bij tijden lag wel eens zo sterk de nadruk op de discussie over de beginselen dat de praktische politiek in het gedrag kwam. Uiteraard is dat is voor een politieke partij ook niet juist. Het gaat om allebei. De taak van ons studiecetrum, dat thans 25 jaar bestaat, is juist om de relatie tussen die twee polen transparant te maken.

Doe wel aan alle mensen

Volksvertegenwoordiger in de 21e eeuw

dr. R. Bisschop

Het bekende werk van de kerkvader Aurelius Augustinus, De Civitate Dei, werd voor het eerst in het Nederlands vertaald door Johannes Fenacolius (± 1577-1645), gereformeerd predikant te Maassluis. Onder de titel Van de Stad Godts werd deze uitgave in 1621 gedrukt voor rekening van de Delftse boekverkoper Adriaen Gerritsz op de pers van Joris Abrahamsz. van der Marsce te Leiden. Het titelblad vermeldt dat Fenacolius het werk voorzien heeft van 'de rijke aenteeckeninghen Lud. Vivis, als oock syns eyghen selfs'.

Ongeveer een eeuw eerder had de Spaanse geleerde Johannes Ludovicus Vives (1492-1540) dit werk becommentarieerd. Zijn uitgave had hij opgedragen aan de Engelse koning Hendrik VIII. Welke kanttekeningen in de uitgave van de Nederlandse vertaling precies van de hand van Vives zijn en welke van hemzelf, verantwoordt Fenacolius niet.

Het eerste deel van zijn vertaling voorzag Fenacolius van een tweeledige opdracht: aan de Staten Generaal der Verenigde Nederlanden, 'Vaders des Vaderlants, ende ware Beschermers der Stadt Gods' en aan de stadhouder, prins Maurits, 'Allervlijtichste ende allerwackerste Behoeder der Kercke, ende Allergetrouste ende Alleronvermoeytste Voorstander der Stadt Gods.' De volgende delen werden achtereenvolgens opgedragen aan andere overheden in de Republiek, in dalende rangorde.

In boek V beschrijft Augustinus onder meer hoe een christen-keizer moet regeren: wijs, mild, vriendelijk, ootmoedig. Zo'n vorst is echter alleen dan gelukkig als hij dit alles niet doet om ijdele

eer te verkrijgen, doch om de liefde tot de eeuwige zaligheid. Maar, schrijft Augustinus vervolgens in hoofdstuk 25, de mensen die geloven dat God om het eeuwige leven gediend moet worden, moeten niet menen dat iemand alleen maar tot zo'n hoge positie kan komen als hij de duivelen dient en aanbidt, 'overmits dese geesten in sodanige dingen veel vermogen'. Om ons te leren dat deze mening onjuist is, heeft God de opperheerschappij over het Romeinse Imperium gegeven aan Constantijn, die een oprecht christen was en meer dan 30 jaar heeft geregeerd.

Als kanttekening neemt Fenacolius bij deze passage op: 'Dit hebben haer toe te eygenen diegene dewelcke meynen dat niemant in het ampt der Overicheyt blijvende, can een oprecht Christen wesen.' Ontleent Fenacolius deze opmerking aan Vives' commentaar? Of verwoordt hij hiermee zijn eigen gereformeerde visie op de mogelijkheden om christelijke politiek te bedrijven? Het is op grond van deze Nederlandse editie niet vast te stellen, maar in elk geval onderstreept hij hiermee Augustinus' opvatting.

En bijna 1600, 500 of 400 jaar later heeft dit standpunt nog niets aan actualiteit ingeboet. Integendeel, het kan iedere christen die geroepen is om bestuurlijke verantwoordelijkheid te dragen, een hart onder de riem steken.

Aan de vooravond van een nieuw millennium

De ontwikkelingen in ons land aan de vooravond van het volgende millennium lijken weliswaar wel veelbelovend, maar stemmen toch niet hoopvol. Dat is overigens niet hetzelfde als pessimistisch, want voor zo'n houding is in het licht van de bijbel geen plaats. Zeker als het gaat over het thema *Christelijke politiek in een geseclariseerde samenleving* mogen we ons echter wel de vraag stellen wat ons als christelijke politieke partij in de 21e eeuw te wachten staat. Zal het staatkundig gereformeerde beginsel dan nog wel uitgedragen kunnen worden? Of zal het vasthouden aan die principes er uiteindelijk toe leiden dat de SGP buiten de Nederlandse rechtsorde komt te staan? En stel dat dit het geval zou zijn, in hoeverre mag je dan zoeken naar compromissen om dat te voorkomen? Tegelijkertijd moeten we ook de vraag stellen in hoeverre de gereformeerde gezindte zelf in staat zal zijn om vast te houden aan die principes. Mede onder invloed van veranderende omstandigheden lopen we het risico de gereformeerde visie op de plaats, taak en functie van de overheid te verliezen of in te ruilen voor een opvatting die stoelt op een meer onbelijnde confessionaliteit. Nu heeft een benadering waarin op basis van actuele ontwikkelingen theoretisch mogelijke consequenties voor de toekomst getrokken worden onvermijdelijk een speculatief element in zich. Desondanks kan het zinvol zijn om der-

gelijke extrapolaties te maken, al was het maar om ons te bezinnen op de vraag hoe een partij die in trouw aan haar klassiek-gereformeerde traditie politiek wil bedrijven op een dergelijke ontwikkeling - als zij zich reëel aandient - zou kunnen of moeten reageren. Het gaat dus in deze bijdrage om een strategische bezinning, op basis van bepaalde vooronderstelde toekomstige ontwikkelingen.

Economische ontwikkelingen

Zolang het economisch goed gaat, lijkt er geen plaats voor somberheid of doemdenken. Het geloof in de vooruitgang laat de bomen tot in de hemel groeien. De motor van de economie draait in steeds meer sectoren nonstop, 24 uur per dag en 7 dagen per week. De opmars van de technische vernieuwingen lijkt onstuitbaar, zodat het leven van de meerderheid van de Nederlanders steeds comfortabeler wordt. Weliswaar maakt de economische groei af en toe eens een dipje door - vooral in het buitenland - maar dankzij het poldermodel heeft het schatrijke kleine Nederlandje daar weinig last van. Het proces van de democratisering van de luxe, dat al honderd jaar geleden is ingezet, zet zich in versneld tempo voort. Het overgrote deel van de bevolking deelt mee in de stijgende materiële welvaart. Maar het meer is nooit vol.

Dat daarnaast bepaalde groepen, die in sociaal-economisch opzicht tot de zwakkeren behoren, steeds vaker de boot missen, lijkt nog nauwelijks iemand te deren. Evenmin lijkt men zich bezorgd te maken over de rooibouw op het milieu, waardoor niet alleen ons land, maar heel het rijke geïndustrialiseerde Westen parasiteert op de schepping. 'Après nous le déluge' lijkt het credo. Wie dan leeft, wie dan zorgt.

Sociaal-maatschappelijke ontwikkelingen

De ontwikkelingen op sociaal-maatschappelijk terrein hebben zich gedurende het laatste kwart van de 20e eeuw gekenmerkt door een voortgaand proces van 'democratisering'. Of het nu om het onderwijs ging of om bedrijven, door middel van ondernemings- en medezeggenschapsraden moest de inspraak van de werknemers verzekerd worden. In gezinnen ontstond vaak een zogenaamde 'onderhandelingshuishouding', waarin op z'n best door middel van overleg tussen ouders en kinderen gedragsregels worden vastgesteld. Gezag is een begrip met een zekere negatieve lading, althans voor zover dit zonder de instemming van betrokkenen wordt uitgeoefend. De keerzijde hiervan is dat gehoorzaamheid al helemaal niet meer vanzelfsprekend is. Maar al te vaak gedooft de overheid zaken die wettelijk verboden zijn, of legaliseert zij gegroeide praktijken. Zij regeert niet, maar reageert. Tegelijkertijd treedt er in sterke mate individualisering op. De betekenis van de kerken als sociale verbanden neemt af, terwijl daarvoor nog geen vervangende sociale structuren in de plaats gekomen zijn. Wel wordt gesteld dat sport een krachtige samenbindende factor is. En wie denkt aan de collectieve voetbalgekte die van tijd tot tijd toeslaat, is geneigd dit te beamen, maar daarbuiten is ook de sportbeoefening in veel gevallen een hoogst individuele aangelegenheid. Zoals de nachtwakers in een middeleeuwse stad zich tijdens de uitoefening van hun functie regelmatig lieten horen, zo roepen politici rond het jaar 2000 met een zekere regelmaat dat de sociale cohesie in de samenleving op de tocht staat en dat daar nodig eens wat aan gedaan moet worden. Ondertussen wordt door hen in wet- en regelgeving een beleid gevoerd dat daar

haaks op staat. We hoeven maar te wijzen op de druk op alleenstaande moeders om deel te nemen aan het arbeidsproces, aan de miljoenen-subsidies voor kinderopvang, aan de aantasting van de functie van het gezin, de afbraak van het kostwinnersprincipe, aan het openbreken van de bijzondere positie van het huwelijk of aan de juridische gelijkstelling van niet-huwelijkse relaties met het huwelijk in bijbelse zin. Al dit soort maatregelen maakt de oprechtheid van de uitgesproken zorg over de vermindering van de maatschappelijke samenhang op z'n minst twijfelachtig.

Een ander maatschappelijk verschijnsel hangt samen met de blijvende vestiging van gezinnen uit mediterrane culturen, waarvan de man oorspronkelijk als gastarbeider naar ons land is gehaald. Hun remigratie is in verreweg de meeste gevallen een fictie geworden, al was het maar omdat inmiddels de tweede en de derde generatie in ons land is geboren. Het is daarom politiek en maatschappelijk onontkoombaar om voor hen een blijvende plaats in onze samenleving in te ruimen. Voeg daarbij een instroom van duizenden asielzoekers, en het concept van een zogenaamde 'multiculturele samenleving' is geboren. Het is echter maar de vraag of de Nederlandse maatschappij bereid en in staat is om zich in die zin te laten om- en bijscholen.

Ontwikkelingen op ethisch terrein

Op ethisch gebied lijkt er in onze samenleving geen hogere norm te zijn dan de menselijke. Weliswaar zweert men soms bij de universele mensenrechten en bij de grondrechten, maar dat blijven uiteindelijk subjectieve normen. Zij zijn dus veranderlijk.

Humaniteit als ethisch beginsel kan leiden tot twee verschillende levenspraktijken. In de tradi-

tionele houding, die nog sterk gestempeld is door de joods-christelijke cultuur, is het besef van solidariteit en medeverantwoordelijkheid voor het welzijn van de medemens karakteristiek. Dat is tot op zekere hoogte gedurende enkele eeuwen de grondtoon geweest in het westerse humanistische cultuurpatroon.

Tegen het einde van het millennium wijst er echter alles op dat het beginsel van het individualisme, dat in z'n kiem altijd al in de westerse humanistische traditie aanwezig is geweest, de boventoon gaat voeren. Negatiever gezegd: egocentrisme, ik-gerichtheid en eigenbelang komen op de eerste plaats. 'Dat bepaal ik zelf wel', is het adagium. Begrip, tolerantie, respect voor elkaars overtuiging en vrijheid worden als de nieuwe dogma's gepropageerd, maar de kern ervan is maar al te vaak onverschilligheid tegenover de medemens. 'Dat moet ieder voor zichzelf weten', heet het dan. Onvermijdelijk gaat dit gepaard met verkilling in de samenleving en met verminderde aandacht voor sociaal zwakken. Het is een bijna darwinistisch 'recht van de sterkste'. Het dogma van het nuttigheidsprincipe, het utilitarisme, legitimeert het egoïstische denkpatroon. Dat uit zich in een hedonistische genotscultuur, die zich overigens lang niet altijd hoeft te vertalen in extreme losbandigheid. De rol die het massamedium televisie en straks mogelijk ook een voorziening als Internet hierin vervult, behoeft geen nader toelichting.

Wat bepaalde 'cultuurfilosofen' met betrekking tot 'inferieure kwaliteit van leven' te berde brengen, is helemaal niet zo revolutionair als het lijkt. Zij trekken slechts de logische consequentie die uit het moderne denken met betrekking tot de menselijke autonomie voortvloeit, gesteund door de medisch-technische mogelijkheden, zoals genetische manipulatie. Het feit dat dit in al z'n

kilheid en gruwelijkheid uitgesproken wordt, wekt meer weerzin dan verbazing. Zij verwoorden niets anders dan wat er in de kiem van de menselijke autonomiegedachte besloten ligt. De uitkomst van dit moderne denken is zozeggend genetisch bepaald.

Deconfessionalisering

Naast deze ontwikkelingen treft ons de ontzaglijke godsverlating in onze samenleving. Die wordt niet alleen zichtbaar in de leegloop die zich in veel kerkgemeenschappen voordoet, maar ook in de marginalisering van de positie van de christelijke kerken en van de betekenis van de christelijke geloofsovertuiging voor het politieke en maatschappelijke leven. Vanuit sommige kerken die zich 'christelijk' noemen, klinken bovendien soms geluiden die weinig met het fundament van Christus of van de profeten en de apostelen te maken hebben, maar alles met syncretisme of met het moderne autonomie-denken.

Op immaterieel gebied is er een schrijnend gebrek te constateren. De ontkerkelijking en deconfessionalisering berooft tallozen van een vast patroon van waarden en normen. Het ontbreekt de moderne mens aan een vast referentiekader waaraan hij zijn opvattingen kan toetsen, want de autonome mens is immers op zichzelf terug geworpen. En waar de bijbel haar zeggingskracht voor hem heeft verloren, vlucht hij in allerlei horizontale heilsverwachtingen. Hij klemt zich vast aan de nieuwe dogma's. Tegelijkertijd is er een zoeken naar een nieuwe zingeving van het bestaan merkbaar. Zowel het materialisme als New Age en allerlei andere vormen van spiritualiteit en pseudo-religie verslaan hun duizenden. De manifestatie van de christelijke levensovertuiging in het openbaar verdraagt zich

daar niet mee. Het lijkt een kwestie van tijd. Onder het mom van anti-discriminatie en gelijke behandeling zullen de nieuwe waarden ook in wet- en regelgeving dwingend worden voorgeschreven. De betekenis van de godsdienstige overtuiging zal dan beperkt moeten worden tot de privésfeer. Er tekent zich voor christenen een samenleving af die sterk doet denken aan het Romeinse Rijk vóór de overgang van Constantijn de Grote tot het christendom, zij het dat christenen nu de mogelijkheid van politieke participatie hebben.

De compensatie die de autonome mens zoekt in verhorizontaliseerde geluksbeleving en in een humanistisch stelsel van waarden en normen, biedt echter hooguit tijdelijk enig houvast. Het is een kwestie van nog één of twee generaties dat ook dat model volstrekt achterhaald zal zijn. De huidige pleitbezorgers van allerlei humanistische idealen zijn de achterhaalde idealistische 'ouwe sokken' van de toekomst. Waar de hele samenleving een sterke ik-gerichtheid vertoont, tot in het opvoedingsproces toe, is er geen enkele reden om aan te nemen dat de opgroeiende generatie desondanks straks toch spontaan zal kiezen voor een levenshouding die ernstig rekening houdt met het welzijn van 'de ander'.

Politieke ontwikkelingen

Op politiek terrein vertaalt het moderne denken zich in pragmatisme. Dat is een term die in haar wezen de volstrekte beginselloosheid behelst. De maatschappelijke of economische omstandigheden en de politieke of financiële haalbaarheid bepalen de doelstellingen en resultaten. Het individualisme als leidend ethisch beginsel heeft echter een toenemende spanning tot gevolg tussen wat het openbaar belang vereist en wat het individuele belang wenst. Waarom zou mijn

persoonlijke belang immers ondergeschikt moeten zijn aan het algemene belang op het moment dat beide belangen conflicteren? Wat is dat trouwens, 'het algemeen belang'? De uiteindelijke consequentie hiervan is dat ook besluiten bij meerderheid van stemmen, zoals dat binnen het kader van de democratische besluitvorming plaatsvindt, haar geldigheid gaat verliezen. In plaats daarvan wordt het 'supermarktprincipe' normatief voor de wijze waarop de burger omgaat met het algemene belang: dat wat het eigen belang dient, wordt geaccepteerd; wat daarmee in strijd is, wordt zoveel mogelijk genegeerd. Voegen we daarbij het onstuitbare proces van de Europese integratie, dan is duidelijk dat de afstand tussen overheid en burger alleen maar groter wordt. Dat geldt niet minder voor de tegenstelling tussen het persoonlijke en het publieke belang. Evenals eerder genoemde factoren zal ook deze ontwikkeling op termijn onvermijdelijk de desintegratie van de samenleving bevorderen.

De positie van de gereformeerde gezindte

De vraag kan opkomen of er in de postmoderne Nederlandse samenleving van de 21e eeuw door de SGP nog wel een volk valt te vertegenwoordigen. Of is dat volk uiteen gevallen in allemaal individuen, met weinig of geen sociale binding, laat staan een nationaal verband? Die vraag wordt des te klemmender als we het Europese eenwordingsproces er bij betrekken. Als deze ontwikkeling zich doorzet, wat betekent dit dan voor de positie van de christenen daarin en die van de SGP in het bijzonder?

Hoe de situatie binnen de gereformeerde gezindte zelf? We moeten erkennen dat ook hier veel materialisme is, veel luxe en overdaad, een opgaan in de dingen van deze wereld. Maar al te

vaak wordt vergeten dat materiële voorspoed een oordeel kan zijn, in plaats van een zegen. Neoliberalistisch denken wordt nog wel eens verward met de calvinistische economische moraal. Ondanks de vele miljoenen die door de gereformeerde gezindte jaarlijks voor hulpbehoevende medemensen bijeen worden gebracht via diaconieën, stichtingen en verenigingen, is er soms toch te weinig oog voor de materiële nood in deze wereld en nog minder voor de geestelijke nood, die we zelfs in onze eigen omgeving zouden moeten zien. Aanvaarding van gezag is ook binnen deze kring lang niet altijd vanzelfsprekend. Individualisme en eigenbelang is haar niet vreemd.

Een terrein waarop het moderne denken op een opvallende manier gemeengoed geworden lijkt te zijn, ook onder veel christenen, is dat van de emancipatie van de vrouw. Bijbelse noties over de bijzonder positie van en tussen man en vrouw worden schijnbaar moeiteloos ingeruild voor opvattingen die beter sporen met de maatschappelijke ontwikkelingen. Daarbij treedt enerzijds bij een kleine groep een verstarrend conservatisme op, waardoor vanuit een defensieve reactie de vrouw in een ondergeschikte positie wordt gedrongen, terwijl anderzijds bij een groter wordende groep acceptatie van het moderne denken op dit punt valt op te merken, gevoed door een moeheid om nog langer tegen deze algemene ontwikkeling op te tornen. Het vasthouden aan de bijbelse norm dat de vrouw het regeerambt niet toekomt, heeft ondertussen zelfs tot gevolg dat de kwestie van wel of geen vrouw op een gezamenlijke kieslijst tussen de drie kleine christelijke partijen een heet hangijzer is geworden.

Op godsdienstig terrein gaat de tijdgeest de gereformeerde gezindte evenmin ongemerkt

voorbij. Waar de kinderlijke vreze des Heeren gemist wordt en het geestelijke leven verschraalt, komt daarvoor maar al te vaak vormendienst, oppervlakkigheid, veruitwendiging en een vlucht in sociale codes met allerlei ge- en verboden in de plaats. Dat leidt tot onwaarachtigheid en schijnvroomheid. We nemen elkaar de maat op punten van ondergeschikt belang door die tot schibbolets verheffen. Wat menselijkerwijs gesproken de gevolgen daarvan zijn voor het opgroeiende geslacht, laat zich raden. Ook in die zin mogen we ons wel afvragen of er in de 21e eeuw door de SGP nog wel een volk valt te vertegenwoordigen.

Christelijke politiek in een nieuwe eeuw

De titel van deze bijdrage luidt: 'Doe wel aan alle mensen'. In Galaten 6:10, waaraan de titel ontleend is, staat echter wat meer, namelijk: 'Laat ons goed doen aan allen, maar meest aan de huisgenoten des geloofs.' Deze tekst wordt wel eens zo geciteerd dat de volle nadruk komt te liggen op het laatste gedeelte, terwijl het eerste deel min of meer voor kennisgeving wordt aangenomen. Op die manier wordt het oprichten en instandhouden van eigen instellingen dan geleitimeerd: we moeten immers onze energie en activiteiten ten goede laten komen aan de eigen achterban? Matthew Henry schrijft ter verklaring van deze tekst:

'De voorwerpen van deze plicht zijn meer algemeen alle mensen. Wij moeten onze liefdadigheid en welwillendheid niet binnen te enge grenzen beperken, zoals de Joden en Judese christenen geneigd waren te doen, maar wij moeten bereid zijn ze uit te breiden tot al onze natuurgenoten, zover als wij er toe in staat zijn en zij onze hulp behoeven. Maar toch, in de toepassing ervan moeten wij vooral het oog

hebben op de huisgenoten des geloofs; op hen die met ons hetzelfde geloof belijden en evenals wij leden zijn van het lichaam van Christus; ofschoon de anderen niet uitgesloten moeten worden, behoren dezen de voorrang te hebben. De liefdadigheid behoort uitgebreid te zijn, maar tegelijkertijd zich in de eerste plaats te wijden aan godvrezenden. God doet goed aan allen, maar op een bijzondere wijze is Hij goed voor Zijn dienstknechten, en wij moeten in het wel-doen zijn *navolgers Gods als geliefde kinderen.*'

Deze verklaring biedt dus zeker ruimte voor een accent op het weldoen aan eigen 'achterban', maar daar mag onze zorg zich niet toe beperken. 'Doe wel aan alle mensen'. Als we deze opdracht ernstig opvatten, dan wil dat zeggen dat de SGP zolang mogelijk haar bestuurlijke verantwoordelijk moet blijven dragen, met het oog op het heil van *heel het volk*, in het perspectief van de eeuwigheid en gedreven door missionaire bewogenheid met het lot van al onze naasten. De SGP kan hierin een voorbeeld nemen aan Mozes. Toen de Heere het volk Israël wegens z'n ongehoorzaamheid wilde doden, pleitte hij voor het hele volk (Numeri 14). En God verhoorde hem. Paulus voegt aan zijn aansporing toe: 'maar meest aan de huisgenoten des geloofs'. Daarmee willen we in dit verband onderstrepen dat de SGP publieke verantwoordelijkheid moet blijven dragen voor het welzijn van *heel Gods Kerk*, zolang haar die mogelijkheid gelaten wordt. Zij moet dat doen tegenover de bedreigingen die uitgaan van een a-christelijk overheidsbeleid. Eigen instellingen van de gereformeerde gezindte worden in veel gevallen nog geduld in een uitzonderingspositie. Als zelfs dat onder druk komt te staan, is het de taak van de SGP om daartegen in het geweer te komen.

De SGP moet, als onderdeel van de overheid, het welzijn van de Kerk echter ook dienen door haar aan te spreken op haar heilloze innerlijke verdeeldheid en verscheurdheid. Ook Mozes moest in bepaalde gevallen Aäron terecht wijzen. Artikel 27 tot en met 29 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis laten aan duidelijkheid niets te wensen over. Weliswaar richt Paulus zich in de aangehaalde tekst tot de christelijke gemeente van Galatië, maar zijn opdracht is niet tot hen beperkt. Zij is van kracht voor alle christenen. Paulus' toevoeging kunnen we daarom ook betrekken op de noodzaak om als reformato-rische kerken elkaar te zoeken en vast te houden. Een voorwaarde om menselijkerwijs gesproken te kunnen overleven in een multiculturele samenleving is dat we de katholiciteit van ons geloof handhaven, over landsgrenzen en kerkmuren heen. Het separatisme vormt een ernstige bedreiging. Deze katholiciteit is méér dan de 'oecumene-van-het-hart'. Dat is één aspect ervan. De tweede, even onmisbare lijn, is die van de oecumene-van-de-belijdenis.

Taak van de SGP

Wat betekent deze tweeledige opdracht nu voor de SGP in de praktijk van de 21e eeuw? Kort samengevat, het verplicht haar ertoe om kritisch, gefundeerd op de Heilige Schrift en de gereformeerde belijdenis, de overheid op elk niveau en in iedere situatie waarin dat mogelijk is, op te roepen tot gehoorzaamheid aan Gods wet en getuigenis en haar aan te spreken op haar verantwoordelijkheid om leiding te geven aan de samenleving. Ondanks het feit dat ze een kleine minderheidspartij is in een samenleving die steeds verder vergruist.

Het valt niet te ontkennen dat de SGP in veel situaties altijd al tegen de stroom heeft moeten

oproeien, en dat zal in de toekomst zeker niet minder van haar geëist worden. In een samenleving waarin gezag niet meer vanzelfsprekend is, moet zij staan voor de handhaving van het gezag van de overheid. De overheid is en blijft Gods dienaar. Dat verplicht zowel onze partij als de overheid tot integriteit en rechtvaardigheid. De SGP moet blijven staan voor de behartiging van het publieke belang, wars van bevordering van persoonlijke belangen of van groepsbelangen die ten koste gaan van het algemeen belang. Het mag voor haar geen vraag zijn, wat dat algemeen belang inhoudt. Ook wanneer het integratieproces ertoe leidt dat we met verloop van tijd te maken krijgen met een overheid op Europees niveau, zal de SGP al het mogelijke moeten doen om Paulus' opdracht op dat bestuurlijke niveau in praktijk te brengen.

Die inbreng moet zakelijk zijn, maar wars van het neo-liberale marktdenken. Dat denken tast niet alleen het economische en politieke leven aan, maar ook het sociale en ethische besef. Tegenover de kille wind van het individualisme moet de nadruk liggen op de noodzaak om allerlei sociale verbanden te versterken. Het betekent ook: opkomen voor de sociaal zwakkeren, zowel in eigen land als op mondiaal niveau, en streven naar een eerlijke verdeling van de welvaart zowel in eigen land als daarbuiten. De harde tweedeling tussen rijk en arm in de Nederlandse of in de mondiale samenleving is in bijbels licht gezien niet te verantwoorden. Juist in een zogenaamde multiculturele samenleving is een evenwichtig bijbels pleidooi voor aandacht voor minderbedeelden, verdrukten, vervolgd en vluchtelingen onmisbaar.

De SGP moet hameren op de opdracht om als rentmeesters de schepping te beheren. Dat verdraagt zich niet met een productieniveau dat

leidt tot uitbuiting van de aarde. Dit betekent dat er nadrukkelijk stelling gekozen moet worden tegen een materialistisch economisch stelsel en zelfs tegen het kapitalistische systeem. Ook in de persoonlijke levenssfeer zullen SGP-ers hiervan de consequenties moeten aanvaarden en in praktijk brengen. Dat wordt dus soberheid in de consumptie, in aanschaf van duurzame goederen en minder op vakantie. Een wegwerp-maatschappij en -economie verdraagt zich niet met een verantwoord beheer van de aarde en is strijdig met de belangen van onze kinderen. Van wezenlijk belang is verder dat onze jongeren doordrongen worden van de absolute noodzaak om te besturen en politiek te bedrijven in overeenstemming met de bijbel als Gods onfeilbare Woord, en de vertolking daarvan de klassiek-gereformeerde belijdenisgeschriften. Naar onze overtuiging ontstaat er op termijn weer behoefte aan een waarden- en normenpatroon dat het niveau van het menselijke compromis overstijgt. Die ontwikkeling kan voortvloeien uit eigenbelang, omdat 'het zo niet langer gaat'. Op zo'n moment moet de SGP in staat en gereed zijn om een warm, sociaal alternatief aan te dragen, dat spoort met de bijbelse uitgangspunten. Daarom moeten we de fakkel van de gereformeerde theocratie doorgeven aan het opgroeiende geslacht.

Hoe dragen we de boodschap uit?

Is er echter wel 'draagvlak' voor zo'n politieke koers, die op veel punten dwars tegen het moderne hedonistische en individualistische levensgevoel ingaat? Maakt de 'tijdgeest' de SGP niet vanzelf monddood, als ze aan dergelijke uitgangspunten vasthoudt? Een appèl op grond van de bijbel is nu vaak al bijna niet meer mogelijk, omdat velen daarvan volstrekt onkundig zijn en er dus ook geen boodschap aan hebben.

Wordt de SGP geen roepende in de 21e-eeuwse woestijn, doordat zij een andere taal spreekt? In hoeverre mag men zich aanpassen aan veranderende omstandigheden? Het adagium dat men moet 'veranderen om gelijk te blijven' geeft een kernachtige samenvatting van dit probleem. Compromissen kunnen noodzakelijk zijn. De grenzen daarvan worden echter niet zozeer bepaald door de omstandigheden als wel door de ruimte die onze gereformeerde belijdenis op grond van de Schrift ons laat. Als de binding aan deze belijdenis afneemt, worden onvermijdelijk ook de grenzen van het compromis opgerekt. De vraag *hoe* we de bijbelse boodschap op alle levensterreinen uitdragen wordt in dit kader bezien essentieel. Op z'n minst moeten we er naar streven de boodschap eigentijds te vertalen. Het is vruchteloos om te appelleren aan kennis van Gods geboden als zelfs de flauwste notie daarvan al ontbreekt. Deze omstandigheid maakt het politiek-bestuurlijke handwerk in de komende eeuw tot een uitermate moeilijke opgave. Voortdurend moeten we ons de vraag stellen welke bewoordingen we kiezen en op welke manier we de boodschap uitdragen. De inhoud moet centraal staan. Die moet onveranderd blijven, de taal en de middelen zijn daaraan in principe ondergeschikt. Die overwegingen noodzaken ons om als volksvertegenwoordigers allerlei geijkte termen of archaisch taalgebruik te vermijden. Het is in het licht van de huidige ontwikkelingen volstrekt noodzakelijk om bij het vertolken van de onveranderde bijbelse boodschap gebruik te maken van alle middelen die in zichzelf niet in strijd zijn met de beginselen van de SGP. Zendtijd voor radio en televisie is tot nu toe niet benut, ook niet op lokaal en regionaal niveau. En met mogelijkheden die Internet biedt, wordt terughoudend omgegaan. Toch dunkt ons dat je

enerzijds consequent de acceptatie van deze media binnen gezinsverband kunt afwijzen, terwijl je als politieke partij of volksvertegenwoordiger er desondanks gebruik van maakt om de politieke boodschap, die stoelt op Schrift en belijdenis, uit te dragen. Juist vanuit een diepe bewogenheid met onze stuurloze medemens, die op een andere wijze nauwelijks is te bereiken. Eén van de eerste taken voor de SGP aan de vooravond van de 21e eeuw is over de kwestie van het wel of niet gebruiken van de moderne massamedia open met elkaar te spreken, zonder dat dit leidt tot verdachtmakingen of verkettering.

Bij dit alles mogen we het meest wezenlijke punt echter niet vergeten. Zoals het nu lijkt zal de geestelijke strijd tussen de *civitas dei* en de *civitas diaboli* in de komende eeuw nog intensiever gestreden moeten worden. Die strijd wordt niet gestreden met behulp van politieke strategie of tactiek, hoe goed die ook worden gehanteerd. Niet door kracht, noch door geweld, maar door Mijn Geest zal het geschieden, zegt de Heere bij monde van de profeet Zacharia (4:6). In die strijd is het gebed van Gods kinderen het machtigste wapen. Wij hebben de neiging om de kracht van het gebed te onderschatten. Hoe vaak is ons bidden voor de overheden en voor 'allen die in hoogheid zijn gezeten' immers niet maar plichtmatig? Waarom zouden we de overheids- personen, ministers, kamer-, staten- of raadsleden, commissarissen en burgemeesters niet persoonlijk, bij naam en toenaam in ons persoonlijke of ambtelijke gebed noemen en opdragen aan Gods genade?

De actualiteit van artikel 36 NGB

Het bekende artikel 36 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis (NGB) spreekt niet alleen over

de taak van de overheid ten opzichte van de ware godsdienst, maar gaat ook in op de houding van de burgers tegenover de overheid. Iedereen, 'van wat kwaliteit, conditie of staat hij zij,' is verplicht zich te onderwerpen aan het gezag van de overheden, belasting te betalen, de overheden eer en eerbied bewijzen, hun te gehoorzamen in alles wat niet strijdig is met Gods Woord, en voor de overheden te bidden. Dit onderdeel van artikel 36 NGB onderstreept de voorbeeldfunctie die de SGP en alle SGP-ers hebben ten aanzien van de houding tegenover de overheid. Dat moeten we dan ook niet slechts *voorzeggen*, maar vooral *voorleven*.

Het slot van dit artikel luidt:

'En hierin verwerpen wij de Wederdopers en andere oproerige mensen, en in het gemeen al degenen, die de overheden en magistraten verwerpen en de justitie omstoten willen, invoerende de gemeenschap der goederen, en verwarren de eerbaarheid, die God onder de mensen gesteld heeft.'

Als we het goed zien, dan zal de actualiteit van artikel 36 NGB in de nieuwe eeuw niet alleen gelegen zijn in ons afwijzende standpunt ten aanzien van het humanistische beginsel van godsdienstvrijheid. Minstens zo actueel zal de vraag worden hoe we als gereformeerde christenen ons hebben te gedragen tegenover een a-christelijke overheid. Het genoemde artikel 36 NGB laat daarover geen twijfel bestaan. Ook die overheid is dienaar van God. Daar moeten we haar op aanspreken. En daarom hebben we haar te eren en te gehoorzamen, voor zover datgene wat zij van ons vraagt niet in strijd is met de bijbel. Ook al worden onze belastinggelden nog zo verkeerd gebruikt, dat kan nooit een reden zijn om niet aan onze verplichtingen te voldoen.

Ook voor zo'n overheid behoren we te bidden. Nadrukkelijk sluit een deel van de laatste zinsnede van het meer genoemde artikel 36 NGB de mogelijkheid uit dat we ons terugtrekken binnen ons eigen kringetje. Dat is doperse wereldmijding, en daarvoor laat onze theocratische belijdenis geen ruimte - op maatschappelijk terrein niet en evenmin op politiek gebied. Met deze belijdenis keren ons tegen allen 'die de overheden en magistraten verwerpen'. Ons huidige democratische staatsbestel biedt ons niet alleen de mogelijkheid, maar verplicht ons als staatsburgers ook moreel om te participeren in de samenstelling van de overheid. Het theocratisch beginsel verdraagt zich niet met het principiële streven naar isolement. Inderdaad, deze constructie is niet door de SGP zelf gekozen, maar participatie daarin dwingt ons niet tot ongehoorzaamheid aan Gods geboden.

Slot

De SGP is diep geworteld in de Nederlandse traditie van democratische besluitvorming. Het is eigen aan haar geschiedenis om daaraan deel te blijven nemen met maximale inzet en deskundigheid, zonder ooit de democratie in de zin van volkssoevereiniteit te accepteren.

Maar kan een christen straks nog wel bestuurlijke verantwoordelijkheid dragen? Zullen christenen zich in het nieuwe millennium toch maar niet beter terug kunnen trekken uit het publieke terrein, waar immers de macht van het kwaad de overhand lijkt te zullen krijgen? Herinnert u zich nog wat Augustinus hierop antwoordde? En met Johannes Fenacolijs voegen we aan zijn opvatting de kanttekening toe: Dit moet iedereen zich in de oren knopen die meent dat iemand die een overheidsambt bekleed geen oprecht christen kan zijn.

Belijdend in de bres staan

drs. J. Mulder

De aanbidding van het nieuwe logo brengt ons als vanzelf bij de persoon en het werk van Guido de Brès. Deze predikant van de gereformeerde gemeente onder het Kruis te Doornik is bekend geworden als de opsteller van de Nederlandse Geloofsbelijdenis (NGB), die hij op bijzondere wijze publiek heeft gemaakt.

Op 2 november 1561 vond de wacht van het kasteel te Doornik een klein pakje, wat in de nacht over de muur was geworpen. In dat pakje zat een klein in het frans geschreven boekje, dat vergezeld was van een brief, die was gericht aan de koning van Spanje. Beide stukken waren anoniem.

Het genoemde boekje werd in 1562 in het nederlands vertaald als 'Belijdenisse des Gheloofs, ghemaect met een ghemeyn accort door de gheloovighe, die in de Nederlanden overal verstroyt zijn, dewelcke na de suyverheyt des Heylighen Evangeliums ons Heeren Jesu Christi begheeren te leven'. Later bleek dat deze Nederlandse Geloofsbelijdenis, de Confessio Belgica, was opgesteld door Guido de Brès.

Onder het Kruis

De bijzondere aanbidding van de Confessio Belgica vond niet plaats in de hoogtijdagen van de kerk. Er was geen nationale synode die opdracht had gegeven tot het opstellen ervan. Van het tegendeel was eerder sprake. De omstandigheden waren benauwend en de publicatie was een daad van een geprangd geweten, vergelijkbaar met het beetpakken van een laatste strohalm. De kerk verkeerde in zwaar weer. De Reformatie had in Doornik vaste grond onder de voeten gekregen. Dat bleef niet onopgemerkt en de bestrijding ervan evenmin. Reeds in 1528 werd een Augustijner monnik te Doornik als ketter verbrand. Wie het durfde van de mis weg te blijven, liep gereede kans op vervolging. Op 14 oktober 1529 werden de straffen op het lezen van de bijbel verzaard. Naast de invloed van

Luther drong tegelijkertijd het calvinisme binnen en ontstond er in Doornik een gereformeerde gemeente onder het Kruis.

Karel V zag met lede ogen dat de 'Nieuwe leer' steeds meer aanhangers kreeg. Hij bestreed dat door gedurig de geloofsplakaten te verzwaren en de burgerlijke rechtspraak onder de macht van de inquisitie te brengen. Het straffe vervolgingsbeleid van Philips II kon evenwel niet verhinderen dat de Reformatie steeds vastere grond kreeg.

Vershil van inzicht

Het is deze tijd, omstreeks 1559, dat Guido de Brès met zijn werk in Doornik begon. Na een zwerftocht, vluchtend voor zijn geloof, kwam hij na Engeland, de Nederlanden, Duitsland in Genève terecht. Daarna kwam hij als geschoold prediker in Doornik.

In het fransgezinde Doornik was sprake van vrij scherpe tegenstellingen. Mede als gevolg van de achteruitgang van de lakenindustrie verslechterden de sociale en economische omstandigheden. Onder het Franse bewind hadden buitendien de politieke elite en industriëlen meer invloed dan onder het regime van Karel V, die in 1521 de stad in handen had gekregen. Voeg daarbij de veranderingen en woelingen op godsdienstig gebied, dan laat zich verstaan dat de ontevredenheid onder de bevolking groeide.

Guido de Brès was met Calvijn overtuigd van de noodzaak ook aanzienlijken, vorsten en edelen voor het Evangelie te winnen, maar dat vroeg wijsheid en takt. Hij zag evenwel kans op een voorzichtige wijze een aanzienlijk deel te beïnvloeden en aan de kerk te verbinden. Deze voorzichtigheid bracht hem in conflict met het andere deel van zijn gemeente, dat steeds meer moeite kreeg met het lijdzaam toezien bij de wreedaardige vervolgingen en onmenselijke terechtstellingen.

In 1561 speelde de kwestie of de calvinisten nog langer het geweld van de overheid lijdzaam moesten dulden. Een deel van zijn gemeente meende zich actief te moeten verzetten. Over dit actieve verzet kwam dan ook een groot verschil van mening.

Het deel dat in verzet wilde komen, oordeelde dat zodoende de weifelaars over de streek getrokken zouden worden. Daarmee zou de Reformatie in Doornik naar hun overtuiging een andere wending krijgen. Zij wezen de voorzichtige benadering van Guido de Brès resoluut af, want in hun ogen zou dat niet tot het gewenste doel leiden. Met deze opvatting was Guido de Brès het beslist oneens en hij bleef zich dan ook daartegen verzetten. Naar zijn vaste overtuiging zou het openlijk verzet tegen de overheid, juist de over-

heid in de kaart spelen en de calvinisten op een lijn plaatsen met de oproerige wederdopers. Guido de Brès had een grote afkeer van deze sekse, vanwege haar maatschappijopvatting, haar Schriftbeschouwing en haar visie op kerk en staat. Hij had geen moeite met het straffe optreden van de overheid tegen de wederdopers, omdat die in zijn ogen de staat ondermijnden. Het griefde hem dan ook dat de overheid de calvinisten en de wederdopers op een hoop veegde. Dat was zijns inziens voltrekt onterecht, omdat de calvinisten zich aan de bijbel willen onderwerpen en de overheid erkennen als 'Gods dienares'. Zij willen de staat naar bijbelse principes hervormen en roepen de overheid op wat daarmee strijdig is, te weren.

Guido de Brès heeft de strijd met het naar verzet staande deel van zijn gemeente verloren. Hij kon ze niet overtuigen en in bedwang houden. Op 29 september 1561 trokken ze luidkeels en psalmzingend door de straten van Doornik. De volgende avond herhaalden deze zgn. 'chantières' zich.

Wat Guido de Brès verwachtte, gebeurde. De demonstratie keerde zich tegen de aanhangers van de 'Nieuwe leer'. De stille diplomatie ten behoeve van het calvinisme onder de aanzienlijken was niet meer mogelijk. De magistraat kon niet meer doen voorkomen, alsof hij van niets wist. Het leidde er uiteindelijk toe dat de landvoogdes, Margaretha van Parma, enkele koninklijke commissarissen (bewindvoerders) naar Doornik stuurde om orde op zaken te stellen. Links en rechts werden mensen gevangen genomen, veroordeeld of terechtgesteld. De tijd voor geheime propaganda was voorbij en de officiële weg was afgesloten. Hem restte nog slechts een middel: een dringend beroep op de overheid.

Proclamatie

Teneinde klip en klaar duidelijk te maken dat calvinisten en wederdopers ver van elkaar verwijderd zijn, nam hij de opstelling van de NGB ter hand. De aanbidding van deze geloofsbelijdenis is een wapenfeit, waarmee hij belijdend in de bres is gaan staan voor de 'Nieuwe Leer'.

In het begeleidend schrijven aan de commissarissen klaagt hij over de vervolgingen ter wille van het geloof in Jezus Christus. Hij werpt met afschuw de beschuldiging van zich als zouden de navolgers van Christus verstoorders van de openbare orde zijn en in opstand tegen de wet-tige overheid (willen) komen. Hij probeert de koning ervan te overtuigen dat de godsdienst die de calvinisten belijden, geen grond geeft om misdaden tegen de overheid te plegen.

Hij proclameert als het ware dat ze bereid zijn voor hun geloof te sterven. Het zal de koning niet baten, al worden de vervolgingen nog heviger, want de verbreiding van het Evangelie zal hij niet kunnen tegenhouden. Deze mensen zullen Gode meer gehoorzaam willen zijn dan mensen. Hij roept als het ware God tot getuige hoe hij de oproerigheid onder het volk afkeurt. Zijn proclamatie doet denken aan de stervenscreet van Willem de Zwijger: 'Heb medelijden met mij en met dit arme volk.' Daarentegen wijst hij de overheid op haar taak om haar onderdanen te beschermen tegen onderdrukkers.

Christelijk martelaarschap

Noch met het boekje noch met zijn brieven bereikte Guido de Brès zijn doel. Zodra de landvoogdes het boekje in handen kreeg, vaardigde ze op 4 november 1561 een edict uit tegen de verspreiding ervan. Met als gevolg dat de vervolgingen steeds scherpere vormen aannamen. Ook het leven van Guido de Brès was in gevaar.

Bij een huiszoeking werd op een gegeven moment zijn verblijfplaats ontdekt en behalve diverse bescheiden ook veel exemplaren van de Nederlandse Geloofsbelijdenis gevonden. Margaretha heeft het boekje en de begeleidende brief aan Philips II doen toekomen. De koning kwam de calvinisten op generlei wijze tegemoet. Het verweerschrift, wat de Nederlandse Geloofsbelijdenis in feite ook is, legde hij naast zich neer. Hij wilde niet toestaan dat de calvinisten in het publieke leven God naar Zijn Woord konden dienen. Ook hun vraag om de kerk te zuiveren van de valse leer, wees hij van de hand. Hij zag de calvinisten als scheurmakers, rebellen en ketters. Die diende hij te vuur en te zwaard bestrijden. Dat deed hij dan ook, want in artikel 36 NGB meende hij een bewijs voor het weren en uitroeien van staatsgevaarlijke personen te hebben.

Op 31 mei 1567 is Guido de Brès de marteldood gestorven. Hij heeft het christelijk martelaarschap mogen en willen dragen. Belijdend en getuigend heeft hij zijn leven in dienst gesteld van de verbreiding van het Evangelie.

Guido de Brès heeft van meet af aan duidelijk onderscheid gemaakt tussen de zaak van de gereformeerden en die van de wederdopers en andere voorstanders van een politieke en maatschappelijke omwenteling. Dat brengt hij ook in artikel 36 (NGB) zo treffend onder woorden. De overheid moet een werkelijk christelijke overheid zijn en mitsdien de hand houden aan de heilige kerkedienst en overal het Evangelie te doen prediken.

Logo

Het logo verbeeldt de spraakmakende geschiedenis van Guido de Brès, de man die de heersende koning Philips II probeerde te overtuigen van de

noodzaak te leven naar de Heilige Schrift, ook in het publieke leven. Hij wilde de koning duidelijk maken dat hij niet naar eigen inzichten handelde. In het logo ziet men de kasteelmuur, waar het pakje over de muur wordt geworpen. Deze zwaaiende beweging heeft bovendien de vorm van de letter G, de G van Guido de Brès. In de lus van de letter G kan het ichthus-visje worden gelezen, dat van origine symbool staat voor christelijk martelaarschap. Het achtergrondvlak geeft de plaats van de kerk in de maatschappij weer.

Christenen belijden dat ze in gehoorzaamheid aan de overheid God naar Zijn Woord willen

dienen. Om dat te bereiken kan het nodig zijn de hulp van hun wettige overheid in te roepen. Christenen zijn gehouden loyaal tegen God en de staat te zijn. Christenen behoren de meest loyale staatsburgers te zijn. Guido de Brès is ons tot voorbeeld, opdat wij ook in een multiculturele samenleving de overheid herinneren aan haar hoge roeping. Het leven onder een overheid die niet christelijk wil zijn, is niet altijd even eenvoudig. Dat kan christelijk martelaarschap meebrengen, maar biedt geen vrijbrief de wereld aan haar lot over te laten, want - met eerbied gesproken - God doet het ook niet.

Bijlagen

49

Lijst van bestuurs- en personeelsleden

Bestuursleden

Ds. H.G. Abma	1974 - 1986
G. van den Berg	1978 - 1988
Dr. ir. J. Blaauwendraad	1980 - 1986
Drs. M. Burggraaf	1974 - 1976 1987 - 1993
C.N. van Dis jr.	1974 - 1992
Dr. W. Fieret	1986 -
A.C.Ph. Hardonk	1974 - 1980
Mr. G. Holdijk	1980 - 1996
Dr. C.S.L. Janse	1986 - 1998
Drs. A.P. de Jong	1992 - 1997
Ds. J. Koppelaar	1991 -
Drs. F.C. Kuipers	1991 -
J. Marchal	1997 -
K. Meuleman sr.	1974 - 1978
Drs. P.H.D. van Ree	1978 - 1991
A.K. van der Staaij	1974 - 1992
J. Sturm	1974 - 1978
Drs. J.J. Tigchelaar	1978 - 1990
H. Uil	1991 -
A. Vlasblom	1976 - 1978
Ir. B.J. van der Vlies	1992 -
Ir. L. van der Waal	1997 -
Mr. A. Weggeman	1994 -

Personeelsleden

Mr. W.N.L. Donker	1974 - 1976
Mr. G. Holdijk	1976 - 1978
W. Büdgen	1980 - 1987
Drs. J. Mulder	1987 -
Drs. H.F. Massink	1987 - 1998
Drs. J.W. van Berkum	1999 -

Daarnaast zijn er verscheidene personen die zonder vast dienstverband het studiecentrum tijdelijk hebben geholpen.

Lijst van publicaties

NOTA'S

01. Naar een nieuwe grondpolitiek? (z.j.)
02. Commentaar op de "discussienota contouren van een toekomstig onderwijsbestel" (z.j.)
03. Het studiecentrum van de SGP (1981)
04. Met mensenrechten naar de wereldbroederschap? (z.j.)
Denken en streven in Oost en West (z.j.)
05. Bijbelse ethiek en economische ordening.
SGP'ers over aspecten van de sociaal-economische verantwoordelijkheid van burger, onderneming en overheid (1983)
06. Aspecten van vrede, vrijheid en veiligheid
SGP-nota over het probleem van de (kern-)bewapening (z.j.)
07. Werkloosheid
SGP-nota over het probleem van de werkloosheid (1986)
08. Sociale zorg... onze zorg! (z.j.)
SGP-visie op de Sociale Zekerheid (1986)
09. Euthanasie
Staatkundig gereformeerde visie op een levensprobleem (1987)
10. Van medelanders naar Nederlanders?
Staatkundig gereformeerde visie op de migrantenproblematiek in Nederland (1988)
11. Nationale soevereiniteit
Gave en opgave (1991)
12. Gelijkheid als dwang
Emancipatie en overheidsbeleid (1992)
13. Europa in beweging
De plaats van de Europese Gemeenschap in het nieuwe Europa (1992)
14. Verouderend Nederland
Aspecten van vergrijzing en ontgroening (1993)
15. Dienstbaar tot gerechtigheid
SGP-visie op de aard en omvang van de overheidstaak (1993)
16. Gewetensvrijheid
bijbels en staatkundig gereformeerd aspect van een grondrecht (1994)
17. Genen in het geding
SGP-visie op genetische manipulatie (1994)
18. Theocratische politiek
Principes, geschiedenis en praktijk (1994)
19. Kan een SGP-er nog raadslid zijn?
Over het dragen van bestuurlijke verantwoordelijkheid (1995)
20. Met zorg boeren
SGP-visie op de landbouw (1995)

<p>21. Ver weg en toch dichtbij
<i>SGP-visie op buitenlands beleid (1996)</i></p> <p>22. Weer wat nieuws!
<i>Een kritische blik op staatkundige vernieuwingen (1996)</i></p> <p>23. Structuur in het bestuur
<i>Een kritische blik op bestuurlijke vernieuwingen (1997)</i></p> | <p>24. De kerk in Europa
<i>Vernieuwingen in staatkundig perspectief (1997)</i></p> <p>25. Tussen beginsel en belang
<i>Normatieve gedachten over economie, markt en samenleving (1998)</i></p> <p>26. Geboden steun
<i>SGP-visie op sociale zekerheid (1998)</i></p> |
|---|---|

COMMENTAREN

<p>01. Levensbeëindigend handelen door artsen!?
(1990)</p> <p>02. Zorgvernieuwing (z.j.)</p> <p>03. Bestuurlijke vernieuwing (1991)</p> <p>04. Sociale vernieuwing (niet gepubliceerd)</p> <p>05. Toekomstig ouderenbeleid (1991)</p> <p>06. Grootstedelijk beleid (1992)</p> <p>07. Hervormingen van het EG-landbouwbeleid (1991)</p> <p>08. Keuzen in de zorg (1992)</p> <p>09. Levensbeëindigend handelen bij langdurig comateuze patiënten (1992)</p> <p>10. Trouw moet blijken (1993)</p> <p>11. De provincie in de toekomst (1994)</p>	12. Tussen thuis en tehuis (1994) 13. Agrificatie (1995) 14. Het referendum opnieuw bezien (1995) 15. Het waterschap boven water (1996) 16. Onderwijs als een aanhoudende zorg van de gemeente (1996) 17. Zuinig en zorgzaam (1996) 18. Uiten binnen de perken (1996) 19. Naar vermogen (1996) 20. Krenkende reclame (1997) 21. Dagindeling door taakverdeling (1997) 22. Genetische idealen (1998) 23. Knellende ruimte (1998)

KATERNEN

De OK-katernen 01 t/m 16 zijn verschenen op initiatief van de redactie van 'Onderling Kontakt', een periodiek van het LVSGS. Ter wille van de volledigheid worden onderstaande uitgaven vermeld. De verantwoordelijkheid voor de inhoud van de katern berustte bij de auteur.

01. India, Pakistan (1970)	09. Om de theocratie (1972)
02. Koninkrijk of republiek? (1970)	10./11. Kernpunten uit de gemeentepolitiek (1972)
03. Abortus (1970)	12. Eenheid in verscheidenheid
04. Israël in het licht van de bijbel (1970)	13. De participatie van de kerk aan de maatschappij (1973)
05. Vaccinatie (1971)	14. Arbeid en rust
06. Ontwikkelingshulp I (1971)	15. De Islam en de Arabische wereld
07. Ontwikkelingshulp II (1971)	16. Sensitivity training
08. Hedendaagse ethiek in het licht van het Nieuwe Testament (1971)	

De Zicht-katernen 17 t/m 28 kennen dezelfde formule. 'Zicht' is een uitgave van het studiecentrum van de SGP.

17. Leven in een systeemtijdperk (z.j.)	22. Gemeentelijke herindeling (1984)
18. Terreur en terrorisme (z.j.)	23. Hulp aan omstreden regimes (1985)
19. Drugs I (z.j.)	24. Gewetensbezwaren verpleegkundigen (1985)
20. Drugs II (z.j.)	25. De Staatkundig Gereformeerde Partij en de Verenigde Naties (1987)
21. Ethiek en de moderne veehouderij (z.j.)	26. Basisvorming in het onderwijs (1987)

27. Bevrijding of beheersing? (1988)

28. Protestants-christelijke groeperingen in
West-Europa (1988)

29. Secularisatie en gezondheidszorg (1988)

30. Strafrechtspleging en reformatie (1990)

Personalia

Dr. R. Bisschop (1956) is docent en afdelingsleider aan het Ichthuscollege te Veenendaal. Kerkelijk behoort hij tot de Oud Gereformeerde Gemeenten. Hij promoveerde in 1993 op de studie *Sions Vorst en volk*, een onderzoek naar theocratisch denken bij gereformeerde predikanten in de 17e en 18e eeuw. Daarnaast is hij voorzitter van de SGP-fractie in de gemeenteraad van Veenendaal. Verder is hij freelance docent aan de eerstegraads M.O.-opleiding geschiedenis aan de Christelijke Hogeschool De Driestar te Gouda.

Ds. D.J. Budding (1944) is sinds 1994 predikant van de hervormde gemeente te Waarder. Van 1978-1982 was hij predikant te Scherpenisse, van 1982-1987 te Nederhemert en van 1987-1994 te Elspeet. Hij is sedert 1994 voorzitter van de SGP. Voorts is hij mede-oprichter van het *Reformato-ri-sch Dagblad* en bestuurslid van de Stichting Reformatorische Publicatie. Hij heeft ook een aantal publicaties op zijn naam staan, waaronder een dagboek *Ziet Hij komt met de wolken* (1996), *De band die nooit breekt* (1997) en *De preek, wat doen we er mee?* (1998).

Dr. W. Fieret (1950) is voorzitter van de Guido de Brèsstichting en hij maakt sinds 1986 deel uit van het bestuur. Hij is sedert 1976 verbonden aan het Van Lodensteincollege te Amersfoort als docent geschiedenis en maatschappijleer en hij maakt tevens deel uit van de directie. Kerkelijk behoort hij tot de Oud Gereformeerde Gemeenten. Hij promoveerde in 1990 op de studie *De Staatkundig Gereformeerde Partij 1918-1948. Een bibliocratisch ideaal*.

Verder is hij parttime docent aan de eerstegraads M.O.-opleiding geschiedenis aan de Christelijke Hogeschool De Driestar te Gouda.

Dr. C.S.L. Janse (1943) is als hoofdredacteur verbonden aan het *Reformato-ri-sch Dagblad* (1971-heden). Kerkelijk behoort hij tot de Gereformeerde Gemeenten. Voordien was hij enkele jaren wetenschappelijk medewerker aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. In 1985 promoveerde hij op de studie *Bewaar het pand. De spanning tussen assimilatie en persistentie bij de emancipatie van de bevindelijk gereformeerden*. Van 1986 tot 1994 was hij gemeenteraadslid voor de SGP/RPF-fractie in de gemeente Epe. Daarnaast was hij van 1986-1999 bestuurslid (van 1990-1999 voorzitter) van de Guido de Brèsstichting.

Drs. J. Mulder (1947) is directeur van de Guido de Brèsstichting (1987-heden). Voordien was hij werkzaam in het onderwijs als directeur. Kerkelijk behoort hij tot de Gereformeerde Gemeenten. In de periode 1992-1997 coördineerde hij de activiteiten van de SGP in Oost-Europa. Hij was daarnaast betrokken bij de oprichting van de Hongaarse stichting 'Reformatusak a Közéletben Alapítvány' ('Gereformeerden in de samenleving', 1997). Verder publiceerde hij in 1985 *Lerende hen onderhouden. Fragmenten uit de geschiedenis van de Gereformeerde Gemeentescholen in Rotterdam (1911-1985)* en *Het volk onder de Banier. SGP te Rotterdam* (1988). Verder is hij mede-oprichter en bestuurslid van de 'Stichting Ondersteuning Gereformeerd Onderwijs in Oost-Europa' (1993)

en mede-oprichter en bestuurslid van de 'Stichting voor het Nieuwe Zuid-Afrika' (1993).

Drs. P. de Vries (1956) is sinds 1994 predikant van de hervormde gemeente te Elspeet. Hij was

voordien predikant te Zwartebroek/Terschuur (1982-1987) en te Opheusden (1987-1994). Hij is de auteur van de studie *Het onfeilbare Woord* (1991) en *Het zout der aarde. Geloven en belijden in een gesecculariseerde wereld* (1993).